

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM ANASANAT DALI

**JUNG FELSEFESİNDE ARKETİPLER KAVRAMI IŞIĞINDA SERAMİK
SANATINDA İNSAN YÜZÜ KULLANIMI VE İFADE OLANAKLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HURİ ÜLKER

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. MİNE POYRAZ

BİLECİK, 2025

10712502

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM ANASANAT DALI

**JUNG FELSEFESİNDE ARKETİPLER KAVRAMI IŞIĞINDA SERAMİK
SANATINDA İNSAN YÜZÜ KULLANIMI VE İFADE OLANAKLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HURİ ÜLKER

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. MİNE POYRAZ

BİLECİK, 2025

10712502

BEYAN

Jung Felsefesinde Arketipler Kavramı Işığında Seramik Sanatında İnsan Yüzü Kullanımı ve İfade Olanakları adlı yüksek lisans tezi ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR	☐	DESTEK ALINMAMIŞTIR	☒
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:			

Huri Ülker

Tarih

İmza

ÖN SÖZ

Öncelikle yüksek lisansa başladığımda derslerinden ve kendisinden çok şey öğrendiğim, öğrettiği teknikler ve seramik sanatına bakışı ile beni yönlendiren, düşüncelerimi ve duygularımı seramik formlar olarak dışarı yansıtıp şekillendirmemi sağlayan, beni hem çalışmalarım da hem de hayatımda destekleyen, planladığım çalışmalarımı ve eserlerimi gerçekleştirmemi sağlayan, saygı değer tez danışman hocam Doç. Mine Poyraz'a, teşekkür etmek isterim. Sonra bana destek olan ve makale yazmam için ilk yönlendirmeleri yapan hocam Doç. İrfan Dönmez'e ve Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü dekanı Prof. Kadir Sevim'e ve tüm değerli hocalarıma, her koşulda yanımda olup beni destekleyen oğlum Ömer Karışman'a ve sevgili eşim Osman Ülker'e seramik sanatçısı olmak için bana feyz veren ablam Ressam ve Seramik Sanatçısı Arzu Karayel'e, beni alanımda yüksek lisans yapmam için cesaretlendiren Seramik Sanatçısı Figen Özden ve Bilecik'te eğitimim sırasında bana yol ve kader arkadaşlığı yapan Seramik Sanatçısı Esra Sınak Yıldırım'a, seramik çalışmalarımı üretilmesi ve pişmesi sürecinde yardımcı olan ve destek sağlayan çalışma arkadaşlarım, Seramik Sanatçısı Canan Temizelli'ye, Edebiyat Öğretmeni Yeliz Keskinan'a, Heykeltraş Dilek Erkoç'a ve araştırmalar sırasında destek veren ve Carl Gustav Jung çözümlemelerini yaparken bana klavuz olan Uzman Psikolog Gönül Hazneci'ye Edebiyatçı ve Jungiyen Ecehan Biçen'e ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Huri Ülker

2025

ÖZET

JUNG FELSEFESİNDE ARKETİPLER KAVRAMI IŞIĞINDA SERAMİK SANATINDA İNSAN YÜZÜ KULLANIMI VE İFADE OLANAKLARI

Anadolu, pek çok medeniyete ve uygarlığa ev sahipliği yapmış, dünya coğrafyasının zengin kültürel mirasa sahip topraklarında bulunmaktadır. Anadolu topraklarında seramik üretimi, Neolitik Dönem'den günümüze kap-kacak, idoller vb. pek çok biçim ve örnekle varlığını sürdürmüştür. Selçuklu ve Osmanlı Dönemi sonrası, İznik, Kütahya ve Çanakkale gibi merkezlerde geleneksel olarak devam eden seramik üretimi, Cumhuriyet'in ilanı ve sonrasında çağdaş seramik sanatı olarak gelişimini sürdürmüştür. Nitel araştırma kapsamında, Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında başlayarak Türk seramik sanatçıları ile günümüz dünya seramik sanatçılarının eserleri araştırılmış; sanatçıların çağdaş seramik eserlerinde insan yüzü ve mimikleri konu olarak ele almaları ve derinlik psikolojisi alanındaki en önemli düşünürlerden biri olan İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung'un arketipleri bağlamında seramik malzemeyle form-biçim-anlam bakımından nasıl yorumladıkları incelenmiştir. Türk sanatçılardan Füreyâ Koral, Nasip İyem, Ayfer Karamani, Jale Yılmabaşar, Erdinç Bakla, Güngör Güner, Mehmet Tüzüm Kızılcan, Sıdika Sibel Sevim, Tefik Türen Karagözoğlu, Deniz Onur Erman, Armağan Ulusoy, Arzu Türk, Orçun İlter, Toygar Eren'in çalışmalarına yer verilirken, günümüz yabancı seramik sanatçılarından Robert Arneson, Vilma Villaverde, Beverly Mayeri, Penny Bidwell, Jennie McCall, Adina Solomonovich, Sergei Usipov, Arek Swezed'in yapıtlarında yüz ve mimik kullanımı yine Jung arketipleri bağlamında incelenmiştir. Çalışmaya konu olan sanatçıların eserlerindeki duygu durumları ve temaları ifade etmede insan yüzü ve mimiklerinin kullanımı üzerine ayrıntılı inceleme yapılarak, Jung felsefesi içindeki dört ana arketip olan Gölge, Anima ve Animus, Persona ve Kişisel Bilinçaltı (Ego) üzerinden eserler değerlendirilmiş; bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara kaynak oluşturmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seramik Sanatı, İnsan Figürü, Büst, Yüz, Mimik.

ABSTRACT

USE OF THE HUMAN FACE AND POSSIBILITIES OF EXPRESSION IN CERAMIC ART IN THE LIGHT OF THE CONCEPT OF ARCHETYPES IN JUNG PHILOSOPHY

Located on lands with a rich cultural heritage in world geography, Anatolia has been home to numerous civilizations. Ceramic production in Anatolia has persisted from the Neolithic Period to the present day through various forms and examples, such as pottery and idols. After the Seljuk and Ottoman eras, traditional ceramic production continued in centers like İznik, Kütahya, and Çanakkale; with the proclamation of the Republic, it evolved into contemporary ceramic art. Within the scope of this qualitative research, beginning from the Republican period to the present, the works of both Turkish ceramic artists and contemporary global ceramic artists have been examined. The study focuses on how these artists address the human face and facial expressions in their contemporary ceramic pieces and, in the context of the archetypes of Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung—one of the most influential thinkers in depth psychology—how they interpret form, shape, and meaning through ceramic material. Works by Turkish artists Füreya Koral, Nasip İyem, Ayfer Karamani, Jale Yılmabaşar, Erdiñ Bakla, Güngör Güner, Mehmet Tüzüm Kızılcın, Sıdık Sibel Sevim, Tefik Türen Karagözoğlu, Deniz Onur Erman, Armağan Ulusoy, Arzu Türk, Orçun İlter, and Toygar Eren are discussed, alongside the use of facial features and expressions in the works of contemporary foreign ceramic artists such as Robert Arneson, Vilma Villaverde, Beverly Mayeri, Penny Bidwell, Jennie McCall, Adina Solomonovich, Sergei Usipov, and Arek Swezed—again examined through the lens of Jungian archetypes. By conducting a detailed analysis of how these artists use the human face and facial expressions to convey emotional states and themes, the works are evaluated according to Jung's four primary archetypes: Shadow, Anima and Animus, Persona, and the Personal Unconscious (Ego), with the aim of providing a resource for researchers interested in this field.

Keywords: Ceramic Art, Human Figure, Bust, Face, Expression.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. CARL GUSTAV JUNG FELSEFESİ	3
1.1. Carl Gustav Jung	3
1.2. Carl Gustav Jung Felsefesine Kısa Bakış	4
1.3. Arketip Kavramı ve Arketipler	5
1.3.1. Psişe	12
1.3.1.1. Bilinç	12
1.3.1.2 Kişisel Bilinç Dışı	14
1.3.1.3. Kolektif Bilinç Dışı	14
1.4. Carl Gustav Jung Felsefesi ve Arketipler Bağlamında Seramik Sanat Yapıtının İncelenmesi	15
2. SERAMİĞİN KISA TARİHİ	17
2.1. Anadolu Seramiklerinde Yüz ve Mimik Kullanımı	17
2.2. Seramiğin Çağdaşlaşması, Cumhuriyet Sonrası Seramikleri	26
3. ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATÇILAR VE ESERLERİ ÜZERİNDEN İNCELEME	28
3.1. 1951/1962 Döneminde Türk Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı	28
3.1.1. Füreya Koral	28
3.1.2. Nasip İyem	30
3.1.3. Ayfer Karamani	32

3.1.4. Jale Yılmabaşar	35
3.1.5. Erdiñ Bakla	38
3.1.6. Güngör Güner.....	40
3.1.7. Mehmet Tüzüm Kızılcan	43
3.2. Günümüz Türk Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı	46
3.2.1. Sıdika Sibel Sevim.....	46
3.2.2. Tevfik Türen Karagözoğlu	48
3.2.3. Deniz Onur Erman	50
3.2.4. Armağan Ulusoy	53
3.2.5. Arzu Türk	55
3.2.6. Orçun İlter	58
3.2.7. Toygan Eren.....	61
3.3. Dünya Seramik Tarihinde Yüz ve Mimik Kullanımı	63
3.4. Günümüz Dünya Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı.....	70
3.4.1. Robert Arneson.....	70
3.4.2. Vilma Villaverde	72
3.4.3. Beverly Mayeri.....	74
3.4.4. Penny Bidwell.....	77
3.4.5. Jennie Mccall	79
3.4.6. Adina Solomonovich	81
3.4.7. Sergei Usipov.....	83
3.4.8. Arek Swezed.....	84
3.4.9. Sally Mac Donell	86
3.4.10. Melanie Bourget.....	88
4. CARL GUSTAV JUNG FELSEFESİ VE ARKETİPLER BAĞLAMINDA SERAMİK SANAT YAPITININ İNCELENMESİ DÜNYA VE ÜLKEMİZ SERAMİK SANATÇILARI	92

5. YÜZ VE MİMİK KULLANIMI İLE KİŞİSEL UYGULAMALAR	100
5.1. Tema Belirleme	100
5.2. Model, Kalıp ve Ürün Hazırlama	101
6. SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA.....	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Psişe	12

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 1.1. Carl Gustav JUNG	4
Resim 1.2. Persona	8
Resim 1.3. Anima ve Animus	8
Resim 2.1. Tanrıça Figürü.....	17
Resim 2.2. Ayakta Duran Tanrıça	18
Resim 2.3. Leoparlı Ana Tanrıça.....	18
Resim 2.4. Kadın Başı Şeklinde Yapılmış Kap.....	19
Resim 2.5. Anadoluda Figürinler	20
Resim 2.6. Yüz Şeklinde Yapılmış Kap	20
Resim 2.7. Leoparlı Ana Tanrıça 2.....	21
Resim 2.8. Kadın Biçimli Kap	21
Resim 2.9. Disk Yüzlü Kadın.....	22
Resim 2.10. Kanatlı Kulplu Yüz Çömleği	22
Resim 2.11. Yüzlü Çömlek	23
Resim 2.12. İçinde Kutsal Alanın Simgelendiği Tek Kulplu Kap	23
Resim 2.13. İnsan Yüzlü Vazo.....	24
Resim 2.14. Milas'tan Seramik Koku Şişesi.....	25
Resim 2.15. Seramik Mask	25
Resim 2.16. Erkek Büstü.....	26
Resim 3.1. Füreya Koral, Füreya'nın Yeğeni Sara'yı Betimlediği Terracotta Büst	29
Resim 3.2. Füreya Koral, Aliye Berger, Sara Koral Aykar, Memoş Şenol Terracotta Büstleri	29
Resim 3.3. Nasip İyem, Kadın Yüzü Çalışmaları 1.....	31
Resim 3.4. Nasip İyem, Kadın Yüzü Çalışmaları 2.....	31
Resim 3.5. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 1	33
Resim 3.6. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 2	33
Resim 3.7. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 3	34
Resim 3.8. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 4	34
Resim 3.9. Jale Yılmabaşar, "Acuzeler" ya da "Dedikoducular"	35
Resim 3.10. Jale Yılmabaşar'a Ait Figüratif Bir Seramik Çalışması	36
Resim 3.11. Jale Yılmabaşar, Kuş Taşıyan Kadın	36
Resim 3.12. Jale Yılmabaşar, Yüz Çalışması.....	37

Resim 3.13. Jale Yılmabaşar, Kadın Heykeli.....	37
Resim 3.14. Erdiñ Bakla, Kadın Büst 1	38
Resim 3.15. Erdiñ Bakla, Kadın Büst 2	38
Resim 3.16. Erdiñ Bakla, Kadın Büst 3	39
Resim 3.17. Erdiñ Bakla, Seramik Yüz	40
Resim 3.18. Güngör Güner, Seramik Kupa	41
Resim 3.19. Güngör Güner, Nil'in Büst Çalışması	41
Resim 3.20. Güngör Güner, Nazan Erkmén Büst Çalışması	42
Resim 3.21. Güngör Güner, Cemile Kaptan'a Ait Büst Çalışması	42
Resim 3.22. Güngör Güner, Hüsamettin Koçan'a Ait Büst Çalışması.....	43
Resim 3.23. Mehmet Tüzüm Kızılcán, Porselen Yüz 1.....	44
Resim 3.24. Mehmet Tüzüm Kızılcán, Porselen Yüz 2.....	44
Resim 3.25. Mehmet Tüzüm Kızılcán, Porselen Yüz 3.....	45
Resim 3.26. Mehmet Tüzüm Kızılcán, Porselen Yüz 4.....	45
Resim 3.27. Sıdıka Sibel Sevim, Benim İnsanlarım Kadın Heykeli	46
Resim 3.28. Sıdıka Sibel Sevim, Frida'ya Saygılarımla.....	47
Resim 3.29. Sıdıka Sibel Sevim, Bebek ve Kadın Heykeli	47
Resim 3.30. Sıdıka Sibel Sevim, İki Kadın Heykeli.....	48
Resim 3.31. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 1	48
Resim 3.32. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 2	49
Resim 3.33. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 3	49
Resim 3.34. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 4	50
Resim 3.35. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 5	50
Resim 3.36. Büyülü Bahçe 1	51
Resim 3.37. Büyülü Bahçe 2.....	52
Resim 3.38. Büyülü Bahçe 3.....	52
Resim 3.39. Büyülü Bahçe 4.....	53
Resim 3.40. Armağan Ulusoy, Yorgun İstanbullular	54
Resim 3.41. Armağan Ulusoy, Pera'nın Kadınları.....	54
Resim 3.42. Armağan Ulusoy, Tanrıçalar 1.....	55
Resim 3.43. Armağan Ulusoy, Tanrıçalar 2.....	55
Resim 3.44. Arzu Türk, İsimsiz.....	56
Resim 3.45. Arzu Türk, Gregor Samsa.....	56
Resim 3.46. Arzu Türk, Bağımsız Uçuş 1	57

Resim 3.47. Arzu Türk, Bağımsız Uçuş 2	57
Resim 3.48. Orçun İlter, Güç	59
Resim 3.49. Orçun İlter, Bir Ejderhanın Doğumu.....	59
Resim 3.50. Orçun İlter, Kurtlar ve Kadın Figürü Ağıt.....	60
Resim 3.51. Orçun İlter, Siyah Kuğu.....	60
Resim 3.52. Toygan Eren, Büst İkili Çalışma.....	61
Resim 3.53. Toygan Eren, Büst 2.....	62
Resim 3.54. Toygan Eren, Büst 3.....	62
Resim 3.55. Toygan Eren, Büst 4.....	63
Resim 3.56. Jericho Kafatası, British Museum	63
Resim 3.57. Roma-Mısır Çömlekçilik Maskesi	64
Resim 3.58. Antik Peru Moche Uygarlığından Seramik Kaplar	65
Resim 3.59. Kafa Şeklinde Ritüel Seramik Kap	65
Resim 3.60. Missipi Kafa Kapları 1	66
Resim 3.61. Missipi kafa kapları 2.....	67
Resim 3.62. Toprak Askerler 1.....	67
Resim 3.63. Toprak Askerler 2.....	68
Resim 3.64. Paul Gauguin Seramik Sürahi.....	69
Resim 3.65. Paul Gauguin Seramik Vazo.....	69
Resim 3.66. Pablo Picasso Seramik Vazo 1.....	70
Resim 3.67. Pablo Picasso Seramik Vazo 2.....	70
Resim 3.68. Robert Arneson Seramik Büst 1.....	71
Resim 3.69. Robert Arneson Seramik Büst 2.....	72
Resim 3.70. Robert Arneson Seramik Büst 3.....	72
Resim 3.71. Vilma Villaverde Seramik Eser 1	73
Resim 3.72. Vilma Villaverde Seramik Eserler 2	73
Resim 3.73. Vilma Vilaverde Seramik Eserler 3.....	74
Resim 3.74. Beverly Mayeri, Kareli Kadınlar.....	75
Resim 3.75. Beverly Mayeri, Yeni Medusa.....	75
Resim 3.76. Beverly Mayeri, Örgü.....	76
Resim 3.77. Beverly Mayeri, Gölge Yüzler.....	76
Resim 3.78. Penny Bidwell, Göksel Çadır.....	77
Resim 3.79. Penny Bidwell, Kadın Büst 1.....	78
Resim 3.80. Penny Bidwell, Kadın Büst 2.....	78

Resim 3.81. Penny Bidwell, Kadın Büst 3.....	79
Resim 3.82. Jennie Mccall, Porselen Büst 1	80
Resim 3.83. Jennie Mccall, Porselen Büst 2	80
Resim 3.84. Jennie Mccall, Porselen Büst 3	81
Resim 3.85. Jennie Mccall, Porselen Büst 4	81
Resim 3.86. Adina Solomonovic, Seramik Heykel 1	82
Resim 3.87. Adina Solomonovic, Seramik Heykel 2	82
Resim 3.88. Adina Solomonovic Seramik Heykel 3	82
Resim 3.89. Sergei Usipov Porselen Büst 1.....	83
Resim 3.90. Sergei Usipov Seramik Eser 1	84
Resim 3.91. Sergei Usipov Seramik Eser 2	84
Resim 3.92. Arek Szwed, Fırtına Takipçisi	85
Resim 3.93. Arek Szwed, Son Gösteri.....	85
Resim 3.94. Arek Szwed, Mavi Kalp	86
Resim 3.95. Arek Szwed, Üç kralın Yolculuğu	86
Resim 3.96. Sally Mac Donell Kadın Büstler 1	87
Resim 3.97. Sally Mac Donell, Kanatlı Şapkalı Gövde Çifti.....	87
Resim 3.98. Sally Mac Donell, Mavi Şapka	88
Resim 3.99. Sally Mac Donell, Mavi Fan.....	88
Resim 3.100. Melanie Bourget, Heaven Scent 1	89
Resim 3.101. Melanie Bourget, Heaven Scent 2.....	90
Resim 3.102. Melanie Bourget, Dream Weaver.....	90
Resim 3.103. Melanie Bourget, Thorns and Roses	91
Resim 4.1. Ejderha ve Kadın.....	93
Resim 4.2. Ejderha ve Bilge Adam	93
Resim 4.3. Kadın Heykelleri 5	94
Resim 4.4. İnsanlar	95
Resim 4.5. Kadın Heykel 6	96
Resim 4.6. Birbirine Bağlı	97
Resim 4.7. Gün Ağarması	97
Resim 4.8. Sergei Usipov, Seramik Eser 3	98
Resim 4.9. Sergei Usipov Porselen Büst 2.....	99
Resim 5.1. Çalışma 1	101
Resim 5.2. Çalışma 2	102

Resim 5.3. Çalışma 3	102
Resim 5.4. Çalışma 4	103
Resim 5.5. Çalışma 5	103
Resim 5.6. Çalışma 6	104
Resim 5.7. Çalışma 7	104
Resim 5.8. Çalışma 8	105
Resim 5.9. Çalışma 9	105
Resim 5.10. Çalışma 10	106
Resim 5.11. Çalışma 11	106
Resim 5.12. Çalışma 12	107
Resim 5.13. Çalışma 13	107
Resim 5.14. Çalışma 14	108
Resim 5.15. Kahraman Arketipi	109
Resim 5.16. Kurban Arketipi	110
Resim 5.17. Personalar 1	111
Resim 5.18. Personalar 2	112
Resim 5.19. Hilebaz	113
Resim 5.20. Anima ve Animus	114
Resim 5.21. Psişe- Bilen Göz	114
Resim 5.22. Gölge- Ayna	115
Resim 5.23. Ego- Altın Diş	116
Resim 5.24. Bilinç ve bilinç dışı 1	117
Resim 5.25. Bilinç ve bilinç dışı 2	118

GİRİŞ

İnsan var olduğu günden bu yana duygularını ifade edebilmek ve düşüncelerini aktarmak için beden dilini ve yüz mimiklerini kullanmaktadır. Mimik, yüz hareketlerini tanımlamak için tercih edilen bir terimdir. Sosyal münasebetlerde mühim bir rol üstlenen yüz ifadeleri, insanların duygu, fikir ve ruhî yapısına dair bilgiler barındırır (Bayrakdar vd., 2016: 383-398). İnsanların duygularını gösterirken benzer yüz ifadeleri ve mimikleri kullandıkları söylenmiştir. “Yüzün”, kimlik olarak düşünüldüğü durumda, kişinin iç dünyasının dışavurumu olduğu varsayılmaktadır.

İnsanın geçmişten günümüze en önemli konusu olan yüz, sanatın içinde pek çok esere konu olmuş, insan figürü ve yüzü tarihsel süreçte üretilen seramiklerde, çeşitli form ve yüzeylerde sıklıkla kullanılmıştır. Anadolu ve dünya seramiklerinde binlerce yıldır görülen figüratif anlatımdaki yüz ve mimik kullanımı; pişmiş toprak kaplarda bezeme ve rölyef ve üç boyutlu insan formlu heykelciklerde görülmüştür. Neolitik Dönem’den günümüze dünya üzerinde seramik malzeme ile üretilen insan bedeni ve ifadelerini konu alan eserler, kendini ve etrafındaki dinî ve mitolojik konuların işlendiği, üretildiği dönemin hayat tarzını, kültürünü yansıtan yapıtlardır (Ülker, Poyraz, 2024:2335). Seramiklerin yaratım ve üretim sürecinde ayrıca üretenin kişiliğindeki psikolojik etkilerin de esere yansıdığı düşüncesi sanat psikolojisi kavramını oluşturmuştur. Sanat psikolojisi 19. yüzyıl başlamış günümüzde sanat bilimleri içinde yer alan bir bilim dalı haline gelmiştir. Sanat bilimleri olarak sanat sosyolojisi, sanat felsefesi gibi sanat psikolojisi de sanatı süreç ya da ürün olarak ele alır. Sanat psikolojisi, psikoloji kuramlarından yola çıkarak sanatçıyı ya da sanat eserini açıklamaya çalışır. Sanat psikolojisi disiplinler arası bir bilim dalıdır. Sanat psikolojisinde sanat eseri ya da sanatçı merkeze alınır. Sanatçıdan yola çıkarak eser ya da eserden yola çıkarak sanatçı açıklanmaya çalışılır ancak bu eserin estetik değerini etkileyemez ya da değiştiremez. Üstelik sanat psikolojisinin buna yetkisi de yoktur. Sanatın felsefesi, sosyolojisi ve psikolojisi üzerinde yapılan çalışmalar disiplinler arası bir alan yaratmıştır. Biliminin verileriyle ona sadece iyi ve nitelikli bir yorum yapılmış olur (Okvuran, 2023:420).

Sanat akımları tarihi içinde Ekspresyonizm akımı sanatçının bakış açısını, dilini, anlatımını daha fazla içerir. Sürrealizmin ise sanatçının düşlerini, rüyalarını, bastırılmış duygularını içerdiği varsayılır. Carl Gustav Jung’un kuramına göre sanatçıyı ya da sanat eserin, arketipler, kolektif bilinçaltı, gölge, persona, bilinçdışı, anima ve animus kavramlarıyla düşler ve imgeler aracılığıyla açıklamaya çalışmak gereklidir. Jung insanın görevinin bilinç dışından

gelen malzemeyi bilince yükseltmek olduğunu böylece insanın varoluşunun karanlığına ışık tutacağını söyler (Okvuran, 2023:420).

Carl Gustav Jung'a göre bilinç dışımız bize bazı imgeler, simgeler, göndermelerde bulunur. Eleştirel mantığın egemenliği yaşamı kısırlaştırır, bilinç dışını bilince yükselttiğimiz, mitleri kattığımız oranda yaşama katkıda bulunuruz. Carl Gustav Jung'un kuramı aracılığıyla sanat eserindeki temel öğeleri, arketipleri, mandalaları, bilinçaltı imgeleri, sanatçının düşlerini, düşlemlerini yorumlamaya çalışabiliriz. Ama her sanatçıya ya da esere bu yaklaşım uygulanamaz. Gerçeküstü, fantastik masalsı özellikler, öğeler, imgeler taşıyan eserler daha uygun olabilir (Okvuran, 2023: 420-430).

Bu bağlamda; dünya seramik tarihine ve günümüz seramik sanatçılarının eserlerine Carl Gustav Jung'un felsefesindeki arketipler kavramı ışığında bakıp, sanatçıların seramik eserlerinde insan yüzünün ve mimiklerinin kullanımı ile duygu ve düşünce durumlarını ve sanatlarını eserlerinde nasıl ifade ettiklerini gözlemlemek ve yorumlamak mümkün olacaktır.

1. CARL GUSTAV JUNG FELSEFESİ

1.1. Carl Gustav Jung

Ursula K. Le Guin derki ‘Sanat hakkındaki görüşleri sanatçılara en yakın gelen psikolog Carl Gustav Jung dur.’Carl Gustav Jung der ki ‘İnsan ruhu (pisişe) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır.’

Bu araştırma ile Carl Gustav Jung’un felsefesi sanatla buluşup sanat psikolojisi içindeki bilimsel kuramlarla ve onun arketipleri üzerinden eserler için yorumlar yapılmıştır. Doğal yaratıcılık, sanatçının bireysel gelişimi, toplumsal ve kültürel koşullar eserin gelişimine yön verebilir. Sanatçının hangi noktada yaratıcılığının başladığını, gelişim sürecini, kişisel farklılıklarının esere yansımaları dikkate alınırken onun sanat yolculuğu sürecindeki kişisel bireyleşme sürecine de gözlemci olmak mümkün olmaktadır.

İsviçreli Psikiyatr Carl Gustav Jung derinlik psikolojisi alanındaki en önemli düşünürlerden biridir. (Kesswil 1875-Küssnacht 1961). Tüm eğitim yaşamını ve üniversite eğitimini Basel’de tamamlamıştır. 1903’te bilimsel çalışmalarına çağrışım deneyleri ile başlamıştır. 1905’te Zürih Üniversitesi’nde uzman hekim olarak çalışıp ve aynı üniversitede öğretmen olarak hizmet vermiştir. 1907’de ilk kitabı yayımlanan Carl Gustav Jung bir dönem Sigmund Freud’un etkisinde kalmıştır. Ancak 1913’te onun ekolü ile görüş farklılıkları olduğu için Zürih Üniversitesi psikiyatri doçentliğinden istifa etmiş ve bağımsız çalışmaya başlayıp ‘Analitik Psikoloji’ adı altında kendi fikirlerini topladığı bir ekol yaratmıştır. Bilince, bilinç dışına yönelik yeni yaklaşımlar geliştirmiş; kolektif bilinçdışı ve arketip kavramlarını geliştirmiştir. ‘Ruhun Yaralı Şifacısı’ kitabının önsözünde Jean Houston der ki ‘Ruhun büyük organlar olarak arketipler bize temel bağlantımızı veriyor; onlar olmasaydı ruhla doğayı, zihinle bedeni ve benliği evrenin meta-bedeniyle birleştiren ince köprüyü kaybederdik. Arketipler, Carl Gustav Jung’un tekrar tekrar gösterdiği gibi her şeyin çalışmasını sağlayan, kozmik planları olan ‘Öz’ün organlarıdır’, kendini gösterme yolları da sembollerdir. Sanatın anlatım dili olan semboller bilincin ve bilinç dışının iletişim kurma dilidir. Bilinç dışı, rüyalarındaki sembollerle insana ihtiyacı olana veya dikkat etmesi gerekenleri anlatırken bilinç uyanırken yaşamı şekillendirdiği dili oluşturuyor. İnsan bilgi ve deneyimlerinin yetmediği alanlarda tanımlayamadığı kavramları temsil eden sembollerini kullanır. Carl Gustav Jung özellikle bireyin yaşamında rüya görme eylemine büyük vurgu yapar. Semboller çoğu zaman kelimelerin bilinen anlamlarının dışında ve ötesinde bir şeyleri işaret eder.

Bunları derinleştirmek için Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika'da modern hayattan uzak yaşayan topluluklar üzerine incelemelerde bulunmuştur (İdoc, 2025). Gözlemlerinin sonucunda kolektif bilinç dışının ve bireylerin düşünce sistemlerinin çok daha eski dönemlere ait yapılarla ilişkili olabileceğini fark etmiştir. 1944'te yaşadığı kalp krizinin ardından din temalı çalışmalara ve dini bakış açılarını geliştirmeye ağırlık vermiştir. Hayatının son yıllarında zıtların gizemi bölünmeleri, birleşmeleri, soyutluğu ve insan bilincinin kozmik önemi konularına odaklandığı görülmektedir. Otuz kitap ve doksanı aşan makalesi vardır. (Jung, 2021: 7-8)

Carl Gustav Jung'un psikoloji alanına yaptığı en önemli katkılar; arketip, bilinç, kişisel bilinç dışı, kolektif bilinç dışı kavramlarıdır. Tespit ettiği başlıca arketipler persona, gölge, anima, animus ve kendiliktir. Ayrıca bugün sıklıkla kullandığımız kompleks, dışa dönüklük, içe dönüklük kavramlarını da Carl Gustav Jung öne atmıştır (Jung, 2021: 7-8), (Resim 1.1.).

Resim 1.1. Carl Gustav JUNG
Kaynak: (10layn, 2025)

1.2. Carl Gustav Jung Felsefesine Kısa Bakış

Carl Gustav Jung'un, psikolojik tipler, kompleksler teorisi ve sözcük çağrışım testi gibi özgün bilimsel katkıları günümüz psikolojisi ve psikiyatrisi içinde yerini hâlâ korumaktadır. Bunun ötesinde, Carl Gustav Jung'u bir ekol yapan, insan bilimlerine yansıyan türev ve etkileriyle "simge ve semboller" alanındaki çalışmaları ve kişisel ya da kolektif bilinçdışının dinamikleri ile ilgili yapıtlarıdır (Jung, 2021: 8). Özellikle "Dört Arketip" adlı kitabında anne arketipi, yeniden doğuş, masallarda ruhun fenomenolojisi ve hilebaz figürü üzerine yaptığı ayrıntılı çözümler oldukça ufuk açıcudur.

Carl Gustav Jung’u özel kılan bir başka sebep de insanın içindeki karanlığa duyduğu saygıdır. Onsuz aydınlığın imkansızlığını vurgulamıştır. Aydınlık ve karanlığın iç içeliğinin oluşturduğu alacakaranlık onun için hiçbir zaman vasat bir grilik değildir: Carl Gustav Jung’un alacakaranlığı, mutlak aydınlık ve mutlak karanlığın hızlı geçişlerinin oluşturduğu bir yanılısamadır. (Jung, 2021: 8)

Carl Gustav Jung’a göre insan yaşamının esas amacı kendi kendisini tedavisidir, yani kendi eksiklerini tamamlamak, çatışmalarını çözmek ve zedelenmişliklerinin ıstırabını azaltmaktır. Bunu başarmak, dünyayı, yeniden ve merkezinde kendisi olmak kaydıyla; yani, kendi dünyası olarak ‘tamam’ etmektir. ‘Yaratıcılık’ dediğimiz, hiç bitmeyecek, hiçbir zaman ufkuna ulaşamayacak eylem de budur. ‘Dünyayı-tamam-etme-eylemi’... (Jung, 2021: 9-10).

Carl Gustav Jung düşüncesinin antropolojiden teoloji ve felsefeye, etnolojiden sosyolojiye çok geniş bir alanda kalıcı izleri vardır. Bu araştırmada da seramik sanatındaki yansımaları incelenmektedir.

1.3. Arketip Kavramı ve Arketipler

Carl Gustav Jung derki; ‘Psikolojik süreçlerin incelenmesinden başka bir şey olmayan psikoloji, edebiyatın (sanatın) incelenmesi konusuna da el atabilir; çünkü insan ruhu (psişe) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır. Bir yandan, belli bir sanat eserinin oluşumunu açıklamasını, öte yandan bir kimseyi sanat bakımından yaratıcı kılan faktörleri ortaya çıkarmasını, psikolojik araştırmadan bekleyebiliriz.’ (Jung, 1981:53).

İnsan yapısı gereği var olmak ister ve bu varoluşu, benlik kavramı ile kendini ortaya koymaktadır. Var olma isteği insanın doğumdan itibaren kendini tanımakla ve dış dünya ile etkileşime girmekle başlamaktadır. Birey ilk kez kendini bebeklik çağında fark eder. Carl Gustav Jung ise benliği kendi kolektif bilinçdışı kavramına kattığı arketip kuramında açıklamaktadır. (Bayaner, 2021:1)

‘Arketip’ daha Antik Çağ’da bile kullanılan ve Platon’un ‘idea’sıyla eşanlı olan bir kavramdır (Çeğindir 2023: 25). Arketiplerin gücü kendilerinden menkul değildir; bir yerin ve durumun imgesidirler. Carl Gustav Jung’u bir okul yapan, bütün insan-bilimlerine yansıyan türevleriyle sembol-bilim alanındaki çalışmaları kişisel ve ortak bilinç dışını irdeleyen yaşam eseridir.

Carl Gustav Jung’a göre arketipler doğuştan getirilen evrensel imgelerdir. İlkel bir toplumda doğan çocukta da gelişmiş bir toplumda doğan çocukta da aynıdır. Bunların içeriğini ise öznel yaşantılar belirler.

Bilincin kozmik anlamını o anda apaçık kavradım. Doğanın yarım bıraktığını sanat tamamlar der simyacılar. Ben, yani bir insan, gizli bir yaratıcılıkla, dünyaya nesnel bir varoluş katarak, ona kusursuz damgasını vurmuştum. Böyle bir davranışı ancak Yaradan yapabilir denir... İnsan, yaradılışın tamamlanabilmesi için gereklidir, çünkü insanın kendisi ikinci bir yaratıcıdır ve dünyaya nesnel varlığını kazandıran odur... Nesnel varoluşu ve anlamı yaratan insandır ve insan varoluşun yüce sürecinde vazgeçilmez yerini almıştır (Jung, 2021: 10).

Carl Gustav Jung'un kuramsal kurgusunun çekirdeği, tekil bir insanlık önerisi olan 'bir(eysel)-leşme (individuasyon) süreci', bir bütünleşme sürecidir. Birleşme süreci, çoğunlukla bilincinde olmasa da her insanda bir teolojik olasılık olarak mevcut bulunan, ruhun, Ruh'a doğru gelişme büyüme ve açılma serüvenidir. Carl Gustav Jung'un farzettği anlamıyla psikanaliz ve psikoterapi, bu olasılığın uyarılması, tıkanıklıkların açılması, akışın kolaylaştırılmasıdır. Birleşme sürecinin hem amacı hem kazanımı olan bireysel bilinçlenme, nihayetinde, tüm insanlığın ortak bilincine bir sunu ve katkıdır (İdoc, 2025). Bu işleviyle birleşme sürecine Jungiyen etiğin mihenk taşı pâyesini yakıştırabiliriz. Birleşme sürecinin temel düzeneği bilinç ve bilinçdışının karşılıklı eyleşimidir. Kişinin kendi merkezine doğru büyük yolculuğunu tarif ederken Carl Gustav Jung'un başvurduğu referanslar arketipsel sembollerdir. Uzun ve zorlu, bezemelerinde zengin alternatifli ancak aşamalarında zorunlu geçiş ve dönüşümleri telkin eden birleşme süreci kapsamında bireyin öncelikle tanışması ve entegre etmesi gereken arketipsel öge, 'gölge'sidir. Carl Gustav Jung uyarıcı ve dönüştürücüdür. Binlerce sayfalık Toplu Eserleri'nin hiçbir satırı tekrar değildir: Hep aynı şeydir, hep yenidir (Jung, 2009:11-17).

Gustav Jung, diğer psikanalistlerden farklı olarak insanları dışarıdan gözlemleyip sonuçlar çıkarmak yerine insanların davranışlarını gerçekleştirirken hissettikleri duyguları ve hayalleri ve içlerinde yaşadıkları fantezileri inceledi ve buna göre insanların iç dünyalarında etkin olan potansiyel güçleri olan 'arketipleri' ortaya çıkardı. Arketip (archetype) terimi, psikolojide ilk defa Carl Gustav Jung tarafından kullanılmıştır. Kelime anlamıyla kalıp, şablon, ilktip şeklinde ifade edilen arketipler aslında insan kültürünü oluşturan temel yapı taşlarıdır. İnsanların uzun dönemler boyunca karşılaştığı benzer olaylar bir süre sonra belli tecrübe ve davranış kalıplarını oluşturmuş ve bu kalıplar kuşaklar boyunca aktarılmaya başlanmıştır. Böylece hemen her bireyin karşılaşmak durumunda olduğu anne, baba, erkek, kadın gibi kavram ve roller ile geçimini sağlamak, eş ve arkadaş bulmak, yolculuğa çıkmak vb. roller arketip denilen şablonları ortaya çıkardı. Bu anlamda her arketip için belli sosyal ve psikolojik

durumlara cevaben ortaya çıkmış “prototip-ilktip” tanımlaması yapılabilir (Abılgaıyeva, 2009:68)

Carl Gustav Jung, hayatının son yıllarına kadar arketipleri araştırmış. Arketipler olarak tanımladığı doğum, yeniden doğum ve ölüm. Çocuk, kahraman, bilge, hilebaz, Anne, gibi temel arketipler ve semboller olarak ırmak, ateş, ağaç, güneş, ay, rüzgâr ve hayvanlar ayrıca silah, yüzük gibi nesnelere sayılabilir. Arketipler evrenseldir. Hemen her insanın karşılaşmak durumunda olduğu temel olaylar insanların aynı arketip imgelerine sahip olmasını sağlar. Bir çocuk dünyanın neresinde doğarsa doğsun, anne, baba, yönetici, koruyucu vb. arketiplere sahip olacaktır. Mesela bir insanın yılandan veya karanlıktan korkması için yılanla karşılaşmış ya da karanlıkta kalmış olması gerekmez. Yılandan ya da karanlıktan korkma eğilimleri, insanoğlunun kuşaklar boyu süren yaşamları sonucu hem kültürel hem de biyolojik olarak bize aktarılmış ve zihnimize işlenmiştir (Uluırmaklı, 2025:9).

Bu bağlamda arketipler, bir insanın geçmiş yaşantılarının ürünü olan hafıza imgeleri gibi canlı görüntüler de değildir. Örneğin anne arketipi, bir kadın ya da annenin fotoğrafı değildir. Gerçek dünyada bir karşılığı olduğunda, bu belirsiz imgeler canlı ya da cansız varlıklara dönüşürler. Bununla beraber arketipler bağımsız yapılar oldukları gibi bazen bir araya gelerek yeni bileşimleri de oluşturabilirler. Örneğin kahraman arketipi, şeytan arketipiyle birleşerek “acımasız lider” tipinde bir insanı oluşturabilir. Arketiplere mitoloji, masal ve edebiyatta çok sık rastlarız. Mitolojide gördüğümüz Zeus vb. tanrılar, asi kahramanlar ve büyücü, cadı gibi temel karakterler aslında her çağda sözü edilen karakterlerdir. Shakespeare’in eserlerindeki Kral Lear, Hamlet gibi tipler de bu arketiplerin bir uzantısı şeklinde görülebilir. Filmlerde de arketiplere rastlarız. Örneğin “Baba” filmi tipik bir “kral” arketipini anlatırken, Ben Hur, Braveheart gibi filmlerde “kahraman” arketipini görürüz. Carl Gustav Jung’un geliştirmiş olduğu arketipal yaklaşım sanat ve sanatçı için de oldukça işlevsel kişilik tiplerini sunuyor. Bu bakış ağısıyla her eserde sanatçının kişiliği bir veya birkaç uyumlu arketipin bileşimi şeklinde yansıyabilmektedir. (Uluırmaklı, 2025:10).

Kollektif bilinçaltında bulunan belli başlı arketipler şunlardır:

Resim 1.2. Persona
Kaynak: (Persona, 2024)

Persona: Persona bireyin dünyaya uyum sağlamasını ya da başa çıkabilmesini sağlayan sistemdir. Örneğin, her mesleğin bir personası vardır. Tehlike, insanların personasıyla özdeşleşmesidir. Biraz abartıyla, personanın, insanın gerçekte olmadığı ama hem kendisinin hem de başkalarının sandığı kişi olduğunu söyleyebiliriz (Jung, 2023:420), (Resim 1.2).

Resim 1.3. Anima ve Animus
Kaynak: (Berin, 2025)

Anima ve animus: Fizyolojik olarak bir kişi gerçekte iki cinslidir. Her iki cinsin hormonları birlikte bulunur. Ancak biri diğerinden daha baskın olarak salgılanmaktadır. Erkeğin dişi arketipi anima dır. Erkeğin tam anlamıyla erkek olmadığını ileri sürmek çelişik ve rahatsızedici olabilir. Carl Gustav Jung'a göre her erkekte doğuştan bir kadın imgesi vardır ve o erkeğin bilinçdışında bazı değerlerin oluşmasına neden olur. Erkek buna göre seçim yapar, kimi kadını beğenir, kimisine istek duymaz. Erkek çocukta animanın ilk yansıdığı kişi anne, kız çocukta animusun yaşadığı kişi babadır. Animus kadınlarda erkeklerdeki animanın

karşılığıdır. Yani kadının erkek arketipidir. Kadın animusun gücü sayesinde erkeği anlayabilir (Ídoc, 2025), (Resim 1.3.).

Gölge: Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası. Seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinçdında karşıtlık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir hizip oluşturan t bireysel ve ortak ruhsal öğeler. Düşlerde gölge figürü her zaman düşü görenle aynı cinsiyetten olur. Gölge ısrarcıdır. Ego ve gölge iş birliği yaptıklarında kişi kendi yaşamını dolu hisseder. Gölgenin reddedilmesi kişiliğin sönük kalmasına neden olur (Jung, 2023:419).

Kişisel Bilinçaltı Ego'ya komşu olan bölgedir. Burada bilince hiç ulaşmamış ya da ulaştıktan sonra çatışma yarattığı için bastırılmış ve geri gönderilmiş yaşantılar bulunur. Bu yaşantılar oldukça güçsüzdür. Kişisel bilinçaltı içeriğinin bazı kısımları, kendilerine gerek duyulduğunda kolayca bilince ulaşırlar. Gerçekte egoyla bilinç arasında iki yönlü bir trafik bulunur. Örneğin, bir insan dostlarının isimlerini bilir, ama bu isimler sürekli olarak bilinç düzeyinde bulunmazlar, gerektiğinde oraya gelirler. Kişisel bilinçaltında depolanan yaşantılar rüyalarda da ortaya çıkar (Uluırmaklı, 2025:15).

Rüyalar ve Semboller: Bilinç dışı sadece geçmişin deposu olmadığı gibi gelecekteki psişik durumlar ve düşüncelerin tohumlarıyla da doludur. Günlük yaşantımızda özellikle olasılıklar arasında seçim yaparken sezgisel seçimlerimizde gelecek için var olan tohumları görmek mümkündür. Sanatçılar filozoflar, bilim adamları en iyi fikirlerini bilinç dışından birdenbire ortaya çıkartan ilhamlara borçludur. Bilinçli içerik bilindışında kaybolabileceği gibi o zamana kadar bilinçli olmayan yeni içeriklerde bilinç dışından bilince yükselebilir (Jung, 2015:33-34). Sembollerin asıl yetiştiği zemin rüyalaradır. Ne yazık ki rüyaların anlaşılması güçtür. Rüya bilinçli zihnin anlattığı hikâyeden oldukça farklıdır (Jung, 2015:35).

Carl Gustav Jung rüya ve sembolizmi ele alındığında, insan psişesinin bu tür yeni malzemeler üretme kapasitesinin daha da önem kazandığına işaret aetmekle yetinmeyeceğini çünkü rüyaların içerdiği görüntü ve düşüncelerin yalnızca hafıza açısından açıklanamayacağını profesyonel uyulamalarında defalarca görmüş olduğunu ifade etmiştir (Jung, 2015:34).

Rüyaların temel işlevi, genel psişik dengeyi hassas bir şekilde yeniden kuran rüya malzemesi üreterek psikolojik dengemizi düzeltmeye çalışmaktır. Rüyalar tam olarak insanın olmayan, daha çok doğanın nefesi olan bir ruhtan çıkarlar; güzel ve cömert olduğu kadar zalim bir tanrıça ruhu da olabilir (Jung, 2015:46-47).

Rüya sembolü onu gören insandan ayrılamaz ve rüyanın ve rüyanın genel geçerliği olan, apaçık ve kesin yorumu yoktur. Pek çok şey analizi yapan ile analiz edilen arasındaki kişisel farklara dayanır (Jung, 2015:53).

Carl Gustav Jung'un en önemli katkılarından biri 'Analitik Psikoloji Okulu' ile ebedi imgelerin anlaşılması ve yeniden değerlendirilmesidir. Bu okul sayesinde sembollerini gündelik doğal yaşamın bir parçası olarak ele alan ilkel insan ile sembollerin görünüşte bağıntısız ve anlamsız olduğunu düşünen modern insan arasındaki yapay ayırım yıkılmıştır. Analist bir dizi rüya imgesini gözlemleyebilir ve onların anlamlı bir örüntü oluşturduğunu saptayabilir. "Kolektif Bilinç Dışı" yani psişenin insanlığın ortak psikolojik mirasını içeren ve ileten kısmından gelmektedir. Bu semboller modern insan için o kadar çok eski ve alışılmadık ki doğrudan anlaşılabilir ve özümseyemez (Jung, 2015:102-103).

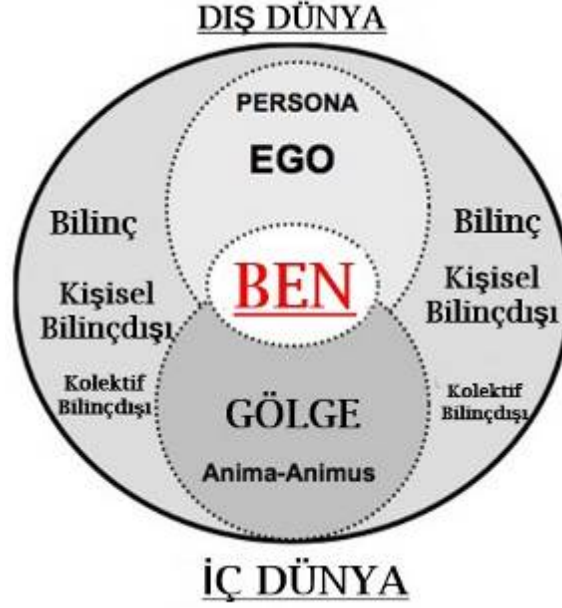
Modern insan gerçekte uzun süren mental gelişimi sırasında edinmiş olduğu özelliklerin garip bir bileşimidir. Bizim ele almak zorunda olduğumuz bu özellikleri kendinde birleştirmiş bir varlık olan insan ve onun sembolleridir. Psikologların incelediği sembollerini üreten çağdaş insan böyle bir varlıktır. Bu sembollerini ve onların anlamlarını açıklayabilmek için onların temsillerinin sadece kişisel tecrübeye mi bağlı olduğu yoksa bir rüya tarafından belli bir amaçla bir genel bilinli bilgi deposundan mı seçilmiş olduğunu bilmek önemlidir.

Arketiplerin hangi yollarla karşımıza çıktığı ile ilgili, onlar aynı zamanda hem imgeler hem duygulardır. Bu iki yönde bulunduğu zaman arketipten bahsedebiliriz ama birçok insan arketipleri düşünmeden ezberleyerek öğrenilebilecek mekanik bir sistemin bir parçasıymış gibi bakmayı tercih ettiği için onların isimler hatta felsefi kavramlar olmadığına ısrarla üzerinde durmamız gerekiyor. Onlar hayatın içinden çıkmış eserler, yaşayan bireye duyguların kurduğu köprülerle bütünsel olarak bağlı imgelerdir. Bu yüzden bir arketipe gelişigüzel ya da evrensel bir anlam vermek imkansızdır. İlişkili olduğu kişinin her şeyiyle hayat durumu neyi gösteriyorsa o şekilde açıklanmalıdır (Jung, 2015:92).

Bireyleşme süreci denen evrenin bu bölümünde rüyalar önemli ve pratik rol oynar çünkü semboller psişe içindeki karşıtlıkları uzlaştırmak ve birleştirmek için doğal bir girişimdir. Arketiplere inanan az sayıda insan her zaman onlara yalnız kelimeler olarak bakmakta, onların yaşayan gerçekliğini unutmaktadır (Jung, 2015:96). Arketipler ya da 'ilk imgeler' dediğim arkaik kalıntılar rüyalar ve mitoloji hakkında yeterli bilgisi olmayan insanlar tarafından sürekli eleştirilmektedir.

Yaşamın amacı kişinin uyum içinde olmasıdır. Kişi, kişinin farklı yönlerini, bilip tanımalı yani bilince çıkarmalıdır. Bir yönün bilince çıkmasına onun bireyselleşmesi denir. Psikolojide yer alan tüm yönlerin bireyselleşmesinden sonra bütünleşme aşamasına gelinir. Bu kendilik arketipinin gelişmesini sağlar. Yani bütünleşme orta yaştan önce gerçekleşmez. Bireyselleşme ve bütünleşme insanın içinde doğuştan var olan eğilimlerdir.

1.3.1. Psişe

Şekil 1.1. Psişe
Kaynak: (Pdrbirimi, 2025)

Carl Gustav Jung okurken karşımıza sık çıkacak temel kavramlardan biri psişedir. Sözcük Latineden gelmiş olup “ruh” ya da “can” anlamında kullanılmıştır, günümüzde ise “zihin” anlamında kullanılmaktadır. Duyularımız, düşüncelerimiz, sezgilerimiz, duyumsadıklarımız, hatırladıklarımız, hatırlamadıklarımız, bastırdıklarımız tamamen psişenin alanına girer. “Fiziksel olmayan varlığımızın tamamı” diye de tanımlayabiliriz. Bilinçli ve bilinçdışı kısımlarla, yani kendimize dair farkında olduğumuz ve farkında olmadığımız kısımlarla beraber psişe bir bütündür. Vücudumuz üzerinden analogi kuracak olursak bedenimizde görebildiğimiz kısımlar bilincimize, göremediğimiz kısımlar bilinçdışımıza karşılık gelir. Carl Gustav Jung psişeyi kendi içinde üç temel bölüme ayırır. Bunlar bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışıdır. İnsanın ömrü boyunca yapması gereken de bu parçaların kendi içlerinde uyumlu bir bütün halinde çalışmasını sağlamaktır. Aksi takdirde içsel çatışmalar yaşanacak, kişilik parçalanacaktır. Carl Gustav Jung’a göre psikanalistin amacı karşısındakinin parçalanmış bütünlüğünü tekrar bir araya getirmesini sağlamaktır (Resim 1.4.).

1.3.1.1. Bilinç

Kişinin doğrudan doğruya bildiği tek bölümdür. Doğuştan sonra- ola ki doğuştan da önce- belirlemektedir. Bebeği gözlemlerseniz ana babasını, oyuncaklarını ve çevresindeki başka nesnelere tanırken bilinçli bir şekilde bunların farkında olduğunu görürsünüz. Çocuğun nesnelere bilinçli olarak tanıyabilme yetisi Carl Gustav Jung’un düşünme, duyma, duyuyla algılama ve sezme dediği zihnin dört işlevinin uygulanması yoluyla her gün biraz daha değişir

(Calvin, Vernon, 2006: 121). Ayrıca bilinç, insanın evrimsel süreç içinde geliştirdiği bir özelliktir. Beraberinde kişinin irade sahibi olmasını getirir. İrade bir içgüdü değildir, kültürel tarihimizin bir kazanımıdır. İrade müstesna bir kültürel fenomendir. İrade bir görselde tasvir edildiğinde ya da rüyada görüldüğünde daima bir alet, bir silah, bir aygıt, bir bıçak ya da benzer bir şekilde temsil edilir. Onun insan yapımı bir şey olduğu anlamına gelir bu.” diyerek ifade etmiştir (Jung, 2016:121). Dolayısıyla bilinç toplum halinde yaşayıp medeniyeti kurmamızı sağlayan özelliğimizdir. Bilincimiz psişemizde yaşanan tüm süreçleri kavramaya asla yeterli değildir ve sık sık bilinç dışımızın istilasına uğrayarak hezeyan halleri yaşamamıza uğrar, verdiğimiz duygusal kararların etkisi altında kalır. Carl Gustav Jung bu uyarıları yaparken bilincin önemini küçümsememekte, bilinç dışımızdaki içeriklerin dikkatli bir şekilde bilince getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylece kişi kendi bilincini arketiplerin etkisinden ve toplumun bilincinden ayrıştırarak birey haline gelecektir.

Düşünme, duyma, duyuyla algılama ve sezme dediğimiz zihnin dört işlevi ile nesnelere bilinçli olarak tanıyabilme yetisi her gün biraz daha gelişir ve değişir. Bilinç, evrimsel süreç içinde gelişmiş bir özellik olup kişinin irade sahibi olmasını getirir. Kişinin doğrudan doğruya bildiği tek bölümdür. Doğuştan sonra hatta doğuştan da önce belirmektedir. Bebeği gözlemlerseniz ana babasını, oyuncaklarını ve çevresindeki başka nesnelere tanırken bilinçli bir şekilde bunların farkında olduğunu görürsünüz. Çocuğun nesnelere bilinçli olarak tanıyabilme yetisi Carl Gustav Jung’un düşünme, duyma, duyuyla algılama ve sezme dediği zihnin dört işlevinin uygulanması yoluyla her gün biraz daha değişir (Calvin, Vernon, 2006: 35-36). Ayrıca bilinç, insanın evrimsel süreç içinde geliştirdiği bir özelliktir. Beraberinde kişinin irade sahibi olmasını getirir.

Dolayısıyla bilinç toplum halinde yaşayıp medeniyeti kurmamızı sağlayan özelliğimizdir. Ancak Carl Gustav Jung Rüyalar ve Semboller kitabında ‘Bilincin peşinde koşanların mutlak güvenlik bulabilecekleri bir yer yok. Şüphe ve güvensizlik, eksiksiz bir yaşamın vazgeçilmez birleşenleridir. Sadece bu hayatı kaybedebilenler gerçekten kazanabilir.’ sözleriyle ifade ettiği üzere insanların bilince, yani akıllarına mutlak anlamda güvenmesi tehlikelidir çünkü bilincimiz psişemizde yaşanan tüm süreçleri kavramaya asla yeterli değildir ve sık sık bilinç dışımızın istilasına uğrayarak hezeyan halleri yaşamamıza uğrar, verdiğimiz duygusal kararların etkisi altında kalır. Jung bu uyarıları yaparken bilincin önemini küçümsememekte, bilinç dışımızdaki içeriklerin dikkatli bir şekilde bilince getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylece kişi kendi bilincini arketiplerin etkisinden ve toplumun bilincinden ayrıştırarak birey haline gelecektir (Dunne, 2022:99-122).

1.3.1.2 Kişisel Bilinç Dışı

Yaşanan herhangi bir yaşantı varoluşunu yitirmez, dolayısıyla psişeden kaybolmaz, Jung'un kişisel bilinçdışı dediği yerde depolanır. Ancak Freud'un yaklaşımından farklı olarak Jung için kişisel bilinçdışı sadece bastırdığımız, utandıığımız içeriklerden ibaret değildir. Belli bir anda bizim için pek önemli olmayan ya da bizi pek ilgilendirmeyen bir şeyi öğrenebilir ya da gözlemleyebiliriz. Bu bilgilerden yararlanma sırası yıllar sonra gelebilir ve kişisel bilinç dışından çağrılabilirler (Calvin, Vernon, 2006: 34).

Bir şey bilincimizden çıktığı zaman varlığı ortadan kalkmış olmaz, tıpkı köşeyi dönüp giden bir arabanın buhar olup uçmadığı gibi. Sadece araba artık görünmez olmuştur. Arabayı daha sonra tekrar görebileceğimiz gibi, aklımızdan geçici olarak çıkıp gitmiş düşünceler de geri gelebilir (Jung, 2016: 28).

Carl Gustav Jung'a göre kişisel bilinçdışımızda komplekslerimiz bulunmaktadır. Kompleksler özerk varlıklardır, kendilerine özgü itici güce sahiptirler, düşüncelerimizi ve davranışlarımızı denetlemede büyük rolleri vardır. Kişi, kendi farkında olmasa bile güçlü bir kompleks başkaları tarafından kolayca fark edilir. Ancak Carl Gustav Jung için hiçbir şey tek başına iyi veya kötü değildir. Kompleksler de onlara doğru yaklaşıldığı takdirde bizi büyük başarılar için motive edebilir (Calvin, Vernon, 2006: 35). Komplekslerin ciddiye alınması gerekir, dinamik enerjileri vardır, psişemizde yaşarlar ve görünüşe göre kötü şeylerdir fakat bizi yazgımıza sürükleyen tam tam da bu komplekslerdir.

Her kompleksin verili bir enerji niceliği vardır ama bilinç eşeğini geçtikçe ve bizi hükmüne aldıkça kendi enerjisini attırmak için bizim enerjimizi eline geçirir ve güçsüz, çaresiz olarak bilincimiz alt katmanlara çöker. Bu süreç, ailede nesiller boyu süregelebilir. Her bir kompleksin sahip olduğu enerji bizim tasarrufumuzda olan enerjinin azalması anlamına gelir. Diyebiliriz ki kompleksler bağımsız biçimlerdir ve onların bakım masrafını biz öderiz. Hayatımızdan onun devamlılığını, akış düzeyini çalarlar. Kompleksler deyiş yerindeyse ailenizin hayaletleridir. Kişisel bilinçdışı her zaman öncelikli olarak ele alınmalıdır, yani bunun bilincine varılmalıdır; aksi takdirde kolektif bilinç dışına çıkan kapı açılmaz (Jung, 2022:176-177).

1.3.1.3. Kolektif Bilinç Dışı

Carl Gustav Jung'un Freud'la ayrıştıkları noktalardan biri kolektif bilinçdışının varlığıdır. Kişisel bilinçdışının altında, tüm insanlığın ortak tecrübelerinin birikimiyle oluşmuş bir katman olduğunu savunmuş, bu katmana kolektif bilinçdışı demiştir. Yeni doğan hayvanın

kendi içgüdülerini kişisel bir kazanım olarak kendisinin yarattığını tasavvur edemeyeceğimiz gibi insan bireylerinin de her yeni doğumla kendine özgü insani biçimler icat etmesini de düşünemeyiz. İnsan zihninin kolektif düşünce şablonları da tıpkı içgüdüler gibi doğuştandır ve miras olarak aktarılır (Jung, 2015:71). Kişisel bilinç dışımızda komplekslerimiz bulunurken kolektif bilinç dışında arketipler mevcuttur.

1.4. Carl Gustav Jung Felsefesi ve Arketipler Bağlamında Seramik Sanat Yapıtının İncelenmesi

Carl Gustav Jung, sanat yapıtının sanatçının bilinç dışını yansıttığını söyler. Çünkü insan ruhu (psyche) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır. Bir yandan, belli bir sanat eserinin oluşumunu açıklamasını, öte yandan bir kimseyi sanat bakımından yaratıcı kılan faktörleri ortaya çıkartmasını, psikolojik araştırmalarda bekleyebiliriz. Carl Gustav Jung eserin incelenerek sanatçının aile ilişkileri ve çocukluk yaşantıları gibi konuların anlaşılabilceğini söylemiştir.

Sanat eserini incelemek söz konusu olunca, karmaşık psişik faaliyetlerin ortaya çıkardığı bir ürünü ele almamız gerekiyor demektir. Bu ürün aynı zamanda açıktan açığa bir amaç taşımaktadır ve bilinçli bir şekilde düzenlenmiştir. Sanatçıyı ele aldığımızda ise psişik aygıtın kendisini incelememiz gerekir. İlk durumda, somut kesin olarak şekillenmiş bir sanat yaratışını psikolojik çözümlenmeden geçirmemiz; ikinci durumda ise, canlı ve yaratıcı insanı tek bir kimse olarak ele alıp çözümlenmemiz gerekir. Bu iki çalışma arasında sıkı bir ilinti vardır. Hatta bunlar birbirine bağlıdır (Jung, 1981: 53). Bu çalışmada incelenecek olan sanat yapıtları bu bilinç ile arketipler bağlamında değerlendirilecektir.

Araştırma Soruları:

- Sanatçının ruh hali seramik eserlerinin form, renk ve dokusunu nasıl etkiler?
- Duygusal durumlar, sanatçının kullandığı teknik ve materyal seçiminde rol oynar mı?
- İzleyiciler, sanatçının ruh halini eserlerinde fark edebilir mi?
- Eserlerde kullanılan sembollerin işaret ettiği kavramlar neler olabilir?
- Kullanılan sembollerin bilinç ya da bilinçdışından geldiği ayırt edilebilir mi?
- Hipotezler:
- Sanatçının ruh hali, seramik eserlerin estetik ve yapısal özelliklerini doğrudan etkiler.

- Negatif ruh hallerinde daha koyu tonlar ve organik formlar tercih edilirken, pozitif ruh hallerinde daha parlak renkler ve simetrik formlar ortaya çıkar.

Sanatçıların eser üretim süreçlerini açıklamak için, Carl Gustav Jung 'un Analitik Psikoloji Teorisi'nden; yaratıcı süreç, psişe, kişisel bilinçdışı, kollektif bilinçdışı ve arketipler hakkındaki açıklamalarından yararlanılabilir. İç dünyayı temsil etmek için bir yaklaşım olarak Analitik Psikoloji Teorisi ve sanatsal arayışlar arasında anlamlı bir bağ kurulabilir. (Turan, Yiğit, 2022: 8). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki Analitik Psikoloji kavramı ve bilgisi ile eserlerini üretirken sanatçıların bu süreçte ruhsal olarak da etkilendikleri görülmüştür. Bir grup Amerikalı ressam İsviçreli Psikiyatir Carl Gustav Jung'un verdiği derslerden, yaratıcı süreç, psişe ve kollektif bilinç hakkındaki açıklamalarından etkilenererek çeşitli kaynaklardan, iç dünyayı temsil etmek için bir yaklaşım oluşturmuşlardır. Sanat dünyasını derinden etkileyen ve etkilemeye devam eden Carl Gustav Jung'un düşünceleri, insanı anlamak ve sorunlara çözüm üretmek için ruhun derinliklerini anlayabilmenin önemi üzerine kuruludur (Turan, Yiğit, 2022: 8).

2. SERAMİĞİN KISA TARİHİ

2.1. Anadolu Seramiklerinde Yüz ve Mimik Kullanımı

Anadolu tarihinde Neolitik Dönem seramik sanatı içinde bir başlangıç noktası olmuş; kap kacak ve tanrıça formları gibi pek çok seramik buluntular, kazılar sonrası müzelerde sergilenmektedir. Anadolu’da seramik heykel sanatının doğuşu, Neolitik Dönem (M.Ö. 8000 - 5500) ve yerleşik hayata geçen insanoğlunun kap kacak gereksinimini ve kil ile ateş arasındaki bağlantıyı fark etmesiyle gerçekleşmiştir (Acartürk, 2012: 2).

Tarihsel süreçte karşımıza çıkan tanrıça figürü şeklindeki formlar, inançlar doğrultusunda şekillendirilerek seramik malzemedен de üretilmiştir (Resim 2.1.), (Resim 2.2.).

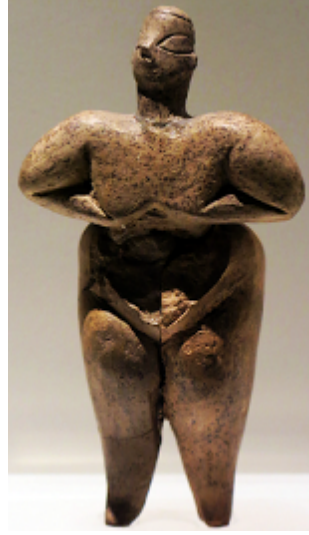

Resim 2.1. Tanrıça Figürü
Kalkolitik Dönem, Hacılar
Kaynak: (Acartürk, 2012)

Yaşadığı dönemin delilleri olan bu seramik formlar üretildikleri döneme ait bilgileri kendisiyle birlikte günümüze de taşımıştır. Seramik, ilkçağdan günümüze gelmiş bu seramikler üretildikleri tarih içindeki uygarlıklar hakkında bilgileri de günümüze getirmiştir. İnsan ilk olarak yaşamında etkilendiği doğa olayları ve inançları doğrultusunda, büyü veya ibadetlerde kullanmak üzere çamurа şekil vererek seramik formlar üretmiştir.

Hacılar’da en dikkat çeken figür “Ayakta duran tanrıça yâ da kadın” idolüdür. M.Ö. 6000’li yıllara ait eserde tanrıça, kolları iki yanda kalçalarına bitişik ve ayakta görülmektedir ve benzerlerine göre farklı özellikler göstermektedir. Aynı bölgedeki Kuruçay Höyük’de de bulunan M.Ö. 5000’li yıllara ait kırmızı boyayla astar çekilmiş kil eserde tanrıça; elleri

göğüsleri üzerinde ve göğüslerini işaret edencesine dururken; geniş kalçası ve şişkin karın bölgesi ile doğurganlık görünümündedir (Ahmet Usta'nın Defteri, 2025), (Resim 2.2.).

Resim 2.2. Ayakta Duran Tanrıça
M.Ö. 5. Bin Yıl Ortaları, Kuruçay Höyük Burdur Kil Boyama
Kaynak: (Ahmetustanindefteri, 2015)
<https://ahmetustanindefteri.blogspot.com/2015/08/anadoluda-ana-tanrica-kultu.html>

Resim 2.3. Leoparlı Ana Tanrıça
M.Ö. 6000 Neolitik Dönem, Çatalhöyük
Kaynak: (Ahmetustanindefteri, 2015)

Anadolu'nun yerleşim alanlarında Neolitik Dönem'de tanrıça kültürü ile karşılaşmıştır. Geniş heykel öğelerine rastlanan Çatalhöyük'te keşfedilen en önemli kült

‘Aslanlı Oturan Tanrıça’ idolüdür (Resim 2.3.). M.Ö. 6.000’li yıllara ait olan bu heykel kilden yapılmış ve pişirilmiştir. Bu tanrıça idolünde olduğu gibi Bereket Tanrıçası, çıplak vaziyette tahtında oturmaktadır, kutsal kabul edilen dişi aslanlar da yanında durmaktadır. Yüzü, gözü, başı, kulakları belirgin olmakla birlikte ifadesizdir.

Resim 2.4. Kadın Başı Şeklinde Yapılmış Kap
MÖ 6000, Geç Neolitik Period Hacılar
Kaynak: (Ahmetustanindefteri, 2015)

Biçimde meydana gelen değişim için farklı tanımlar yapılmıştır: Anadolu arkeolojisinde yüksek plastik formlu doğal anlatımlı örnekler ‘figürin’ ya da ‘heykelcik’; yassı veya silindirik şekilli, sadeleştirilmiş çok daha soyut olanlara ise ‘idol’ denilmiştir (Yetilmezsoy, 2006: 7).

Neolitik Dönem’in bir başka yerleşim alanı olan Hacılar’da bulunan kadın başı biçimindeki kap, Kalkolitik Çağ’ın olgun çanak çömlek tekniğinin ilk örneklerindedir. Burada bulunan kadın başı şeklindeki törensel kap büyük ihtimalle Ana Tanrıça’nın başıdır (Uçankuş, 2002: 56). M.Ö. 6000 yılı ortalarına doğru Hacılar’da bulunan kırmızı astarlı, çok iyi perdahlanmış kadın başı şeklindeki kap da ileriki dönemlerde görülen insan biçimli kapların Geç Neolitik Çağ’a ait olduğu belirtilen ilk örneklerinden biridir (Resim 2.4.), (2.5.), (Pdrbirimi, 2025), (Acartürk, 2012: 4).

Resim 2.5. Anadolu'da Figürinler
Neolitik Dönem
Kaynak: (Ahmetustanindefteri, 2015)

Resim 2.6. Yüz Şeklinde Yapılmış Kap
Geç Neolitik Period Çatalhöyük
Kaynak: (Kurtuluş-Kıvanç, 2024)

Çatalhöyükte bulunmuş kilden yapılmış, üzerine insan yüzü işlenmiş çömlek de bu döneme ait güzel örneklerden biri olmuştur (Resim 2.6.). ‘Yüz Çömleği’ Konya Çatalhöyük’te bulunmuş olup Geç Neolitik Dönem’e tarihlenmektedir. Dar kenarlarında iki insan yüzü vardır. Yüzlerdeki gözler ayrıntılı olarak betimlenmemiştir, ancak burun ve ağız ayrıntılı olarak tasvir edilmiştir. Yüzlerden biri tamamen tamamlanmış, diğeri ise tamamlanmamıştır. Tamamlanmamış yüzde ağzın her iki yanında derin aşağı doğru çizgiler vardır ve bu da onun yaşlı bir kişi olduğunu gösterir (Kurtuluş-Kıvanç, 2024:5). Çatalhöyük’te bunun gibi pişmiş topraktan yapılan figürinler bulunmuştur. Bulunan kadın heykelcikleri genellikle kadının gençlik, hamilelik, yaşlılık dönemlerini tasvir ederek şekillendirilmiştir. Genelde figürinler ana

tanrıça olarak bilirse de toplumda lider özelliği olan yaşlı kadınları da temsil ettiği düşünülmüştür.

Hacılar'daki heykeller Çatalhöyük'tekilerden sonra bulunmuştur. Daha ince işçilikli ve estetiklerdir. Şimdilik hiç erkek heykelcik bulunamamış; erkek çocuklar annesinin kucağında temsil edilmiştir. Vahşi hayvanlara hükmeden, Çatalhöyük insanı için Toprak Anadır. Ve tanrıça, tahtta oturmaktadır. Hatta bacakları arasındaki çıktının, çocuk başı olarak tanrıçanın doğurganlık anını temsil ettiği ileri sürülmüştür. (Ahmet Usta'nın Defteri, 2025) (Resim 2.7.).

Resim 2.7. Leoparlı Ana Tanrıça 2
M.Ö. 6000 Neolitik Dönem, Çatalhöyük
Kaynak: (Ahmetustanindefteri, 2015)

Anadolu'da yapılan kadın betimlemelerinin üç boyutlu plastik görünümü Kalkolitik Çağ'da (M.Ö. 5500-3000) yerini daha soyut bir anlatıma bırakmıştır. İlkel insanın büyü ve inançlar doğrultusunda şekil verdiği heykeller, üretildiği dönemin inancı, imkânları ve dünya görüşü hakkında bilgi vermektedir (Canbolat, 2016: 46), (Resim 2.8.), (Resim 2.9.).

Resim 2.8. Kadın Biçimli Kap
Kalkolitik Period, Bolu ili
Kaynak: (Kurtuluş-Kıvanç, 2024)

Resim 2.9. Disk Yüzlü Kadın
Erken Tunç Çağı, Bavurdu
Kaynak: (Kurtuluş-Kıvanç, 2024)

Konya-Çatalhöyük, Burdur Hacılar ve Diyarbakır Çayönü Höyük yörelerinde bulunan Ana Tanrıça idolleri, insan eliyle çamurdan yapılmış en zarif ve en güzel eserlerdir (Erman, 2012: 6). Tunç Çağ'ında üretilen seramiklere baktığımızda kap kacakların yüzeylerinde de yüz ve mimiklerin kullanıldığı görülmüştür (Resim 2.10.), (Resim 2.11.).

Resim 2.10. Kanatlı Kulplu Yüz Çömleği
Erken Tunç Çağı, Troia
Kaynak: (Kurtuluş-Kıvanç, 2024)

Resim 2.11. Yüzlü Çömlek
Erken Tunç Çağı, Karataş - Semayük
Kaynak: (Kurtuluş-Kıvanç, 2024)

Seramik, Eski Hitit ve Hitit İmparatorluğu Dönemi'nde Asur Ticaret Kolonilerinde yaratılmış olan teknik ve form esaslarına bağlı olarak üretilmeye devam etmektedir. İfadesiz bir yüz görülmekte olan bu seramik objede baş ve gözlerse belirgindir. Çanak içinde tanrıça figürü olan bu seramik kült kabı özelliği olan bir çeşittir (Resim 2.12.). Kült kabının özelliği tapınak ve içindeki tanrıça heykelciğinin varlığıdır. Eski Mezopotamya'nın ticaret, ulaşım ve ritüel faaliyetlerinde kullanılan tanrı sandallarının Sümer edebiyatında da önemli bir yeri vardır (Ülker, H., & Poyraz, M. 2024:4).

Resim 2.12. İçinde Kutsal Alanın Simgelendiği Tek Kulplu Kap
M.Ö. 17-16. yy. Eskiyaapar Eski Hitit Devleti Dönemi
Kaynak: (Aktuel Arkeoloji, 2021)

Merkezi Konya olan Anadolu Selçuklu seramik üretimi, Osmanlı Dönemi'nin başlaması ile İznik ve Kütahya'da üretimine devam etmiştir. O dönemde üretilen bir küp

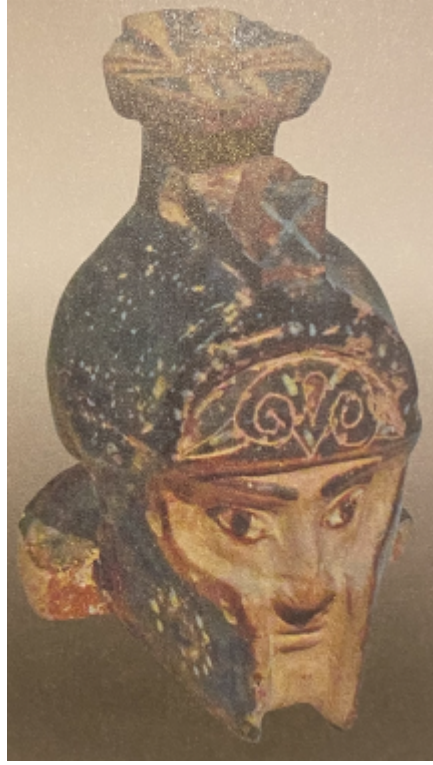
yüzeyinde de kabartma yüzler belirgin bir şekilde görülmektedir (Müzeasist, 2025), (Resim 2.13.).

Resim 2.13. İnsan Yüzlü Vazo
Urartu Dönemi Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Kaynak: (Avşar, 2020)

Anadolu Neolitik Dönem yerleşkelerinde, çoğu evlerde ele geçirilmiş heykelcikler, bir ev kültürünün varlığını işaret etmektedir. Günümüze ulaşan, tanrıça yâ da kadın temsilleri, vahşi yâ da evcil hayvan betileri, çok sayıda amorf objelerdir. Neolitik Dönemden Milattan Sonraya onlarca asır içinde, çoğunluğu Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve Hindu coğrafyasına ait verilerde, asıl dikkat çeken animalist inancının yansımasıdır (Ahmet Usta'nın Defteri, 2025).

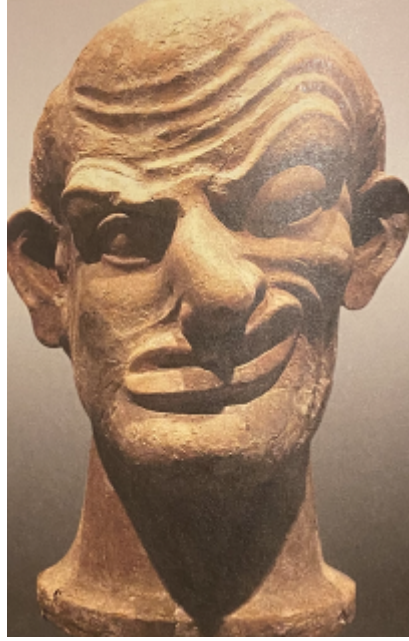
Arkeolojik kazılarda çıkan seramik eserlerde Milattan Sonra da yüz ve mimik kullanımı ile insan duygu durumlarını ifade eden seramik objeler bulunmaya devam etmiştir (Ülker, H., & Poyraz, M. 2024:4), (Resim 2. 14.), (Resim 2.15), (Resim 2.16).

Resim 2.14. Milas'tan Seramik Koku Şişesi
Kaynak: (Yılmaz, 2022, a)

Resim 2.15. Seramik Mask
Anadolu'dan (Olasılıkla) M.Ö 300-100
Kaynak: (Yılmaz, 2022, b)

Resim 2.16. Erkek Büstü
M.S. 4. yy. Anadolu'dan Pişmiş Toprak
Kaynak: (Yılmaz, 2022, b)

13. yy'da Anadolu Selçuklularından Cumhuriyet'e kadar devam eden zaman dilimine, 'Geleneksel Türk Seramik Sanatı' adı verilmiştir. Anadolu Selçuklularından Beylikler Dönemi'ne kadar, İslam düşüncesi etkisinde gelişen geleneksel Türk seramiğinde geleneksel tarzda üretim, süslemede ise soyut anlayışlı süsleme ve bezemeler görülmektedir (Uludağ, 1998: 37).

2.2. Seramiğin Çağdaşlaşması, Cumhuriyet Sonrası Seramikleri

Anadolu Selçuklu sanatı, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar yaşanan süreçte geleneksel Türk seramik sanatını ve seramik kültürümüzü oluşturmuştur.

Sanayi Devrimi 18. yy.'da İngiltere'de başlamış, önce Avrupa'yı daha sonrasında tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Batı'da Sanayi Devrimi'yle başlayan büyük değişim 19. yy. itibarıyla Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına almış ve imparatorluk hızla değişmeye ve modernleşmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından önce, geleneksel Türk çini ve porselen sanatını canlandırmak amacıyla 1890'lı yılların başında, Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) tarafından Yıldız Sarayı'nın bahçesine 'Yıldız Çini Fabrika-i Hümayûnu' adıyla bir porselen fabrikası kurulmuştur. 19.yy.'dan itibaren, Batılılaşma hareketleri ve başta saray çevresi olmak üzere yemek ve sofraya alışkanlıklarının değişmesi porselen sofraya eşyası kullanımını gündeme getirmiştir. 1892 yılında kurulan 'Yıldız Porselen Fabrikası'nda bu değişimi görmek mümkündür (Ağatekin, 1993: 13).

‘Yıldız Sarayı bahçesinde kurulmuş olan bu fabrika, önce Avrupa teknolojisiyle çalışmaya başlamıştı. Ama kısa bir zaman içinde, gerilemekte olan Türk çini ve porselen geleneğinin yeniden geliştirilmesi yönünde çok önemli bir görevi yerine getirmişti.’ Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türk seramik sanatı yepyeni bir döneme girmiş ve sanat alanında önemli gelişmeler olmuştur. Türkiye’de seramik sanatının çağdaş çizgiye uygun şekilde yeniden canlandırılması, 1929’da Namık İsmail’in yönetici olduğu süreçte Güzel Sanatlar Akademisinde (Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi) seramik atölyelerinin açılmasıyla görülmüştür (Antikalar, 2025).

‘Cumhuriyet’in ilk yıllarında seramik eğitimi için yurt dışına gönderilen İsmail Hakkı Oygur, Vedat Ar ve Hakkı İzzet gibi seramikçiler Türkiye’ye dönünce geleneksel seramiği farklı ve özgün anlamda yeniden yorumlamışlardır’ (Bakırcı, 2008:17). 1929-1950 yılları arasında olan bu üç isimden sonra 1951-1962’ de Füreya Koral’la başlayan bir oluşma devresi vardır. Mehmet Tüzüm Kızılcın, Ayfer Karamani bu devrin isimlerinden bazılarıdır. 1963-1967 devresinde Erdiñ Bakla, Güngör Güner, Jale Yılmabaşar isimleri ile göze çarpar (Gürses, 1988: 61). Tüm disiplinlerden eğitim ve araştırma için yurt dışına gidenlerle birlikte, eğitimlerini tamamlayıp gelen seramik sanatının öncüleri 1930 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi bünyesinde, seramik bölümünü kurmuşlardır. İsmail Hakkı Oygur, Hakkı İzzet ve Ömer Vedat Ar seramik bölümünün kurulması ile çağın ihtiyaçlarına yanıt verecek çağdaş seramik sanatının ortaya çıkmasına ve günümüze kadar gelmiş olan seramik sanatçılarının yetiştirilmesine katkı sağlamışlardır (Gürkan, 2006: 12). Bu sanatçıların Avrupa’ya eğitim almaları için gönderilmeleri, seramik fabrikalarının çatısı altında sanat atölyelerinin açılması ve en son bireysel anlayışla özel seramik atölyelerinin kurulmasıyla görülmeye başlanan çağdaşlaşma süreci 1950’lerden sonra, Çağdaş Türk Seramik Sanatı diye adlandırılacak bir dönemin başlangıcını hazırlamıştır (Gürses, 1998: 14).

3. ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATÇILAR VE ESERLERİ ÜZERİNDEN İNCELEME

3.1. 1951/1962 Döneminde Türk Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı

1951 yılında ilk özel seramik atölyesini Füreyya Koral kurmuştur. 1950 yılında kurulan Eczacıbaşı Sanat Atölyesi de dönemin sanatçılara sanatsal çalışma ve araştırma imkânı sunmuştur (Ağatekin, 1993: 15).

1951/1962 yılları arasında seramik eserler üreten Füreyya Koral, Nasip İyem, Ayfer Karamani, Jale Yılmabaşar, Erdinç Bakla, Güngör Güner, Mehmet Tüzüm Kızılcan'ın çalışmalarına yer verilmiştir. Yapılan araştırmada görsel kaynaklardan hareketle sanatçıların yapıtlarında insan yüzü ifadelerinin kullanım biçimleri kendi ifade ve anlatımları ile aktarılmaya çalışılmıştır (Ülker, Poyraz, 2024:2335).

3.1.1. Füreyya Koral

1910 yılında Büyükkada'da doğmuştur. Notre Dame de Sion Kız Lisesi'nde öğrenim görmüştür. İstanbul Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğrenim görmeye başlamış ardından 1945 yılında rahatsızlanmış ve verem teşhisi konmuştur. Füreyya Koral, tedavi için gittiği İsviçre'nin Leysen kentinde bir sanatoryuma yatırılmıştır. Sanatçı, tedavi döneminde teyzesi Fahrelnissa Zeid tarafından gönderilen bazı seramik malzemelerle ilk kez seramikçiliğe ciddi bir uğraş gözüyle bakmıştır (Muellifleri ve Masa, 2017:34). Füreyya Koral'ın, seramiği mimaride kullanma alanındaki girişimi, çalışmalarındaki en ühim adımdır. 1955-1975 yılları arasında çeşitli yapıların iç ve dış yüzeylerini büyük seramik duvar panolarıyla süsleyen Koral, eserleriyle geleneksel çini sanatını mimariye tekrar katmıştır.

Füreyya Koral zaman zaman yaptığı aile fertlerine ait büstlerde (Aliye Berger, Sara Koral Aykar, Memoş Şenol) yüz ve mimikleri kullanmıştır (Resim 3.1), (Resim 3.2).

Resim 3.1. Füreyâ Koral, Füreyâ'nın Yeğeni Sara'yı Betimlediği Terracotta Büst
Kaynak: (Koral, 2025)

Resim 3.2. Füreyâ Koral, Aliye Berger, Sara Koral Aykar, Memoş Şenol Terracotta Büstleri
54-33-29 cm, Terakota, 1979
Kaynak: (Bakla, 2025)

3.1.2. Nasip İyem

1921 yılında İstanbul'da doğmuştur. Çocukluk yıllarını Gönen'de geçirmiştir. 1939'da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne girmiş, Leopold Levy Atölyesi'nde çalışmaya başlamıştır. Ressam Nuri İyem'le evlenmesinin ardından soyut resme ilgi duymuştur. Figüratif seramik heykelleri doğurgan ve üretken Anadolu kadınlarının farklı hâllerini sergilemektedir. Eserlerinde kaygılı, düşünen yüzleri ve kadının sorumluluklar taşıdığı düşüncesini mimiklerle yansıtmaktadır. Asıl sanatsal faaliyetlerini seramik alanında göstermiş ve bu yolda kendine özgü bir üslup ve anlatıma ulaşmıştır (Dişbudak, 2018: 69).

Eserlerindeki figürlerin doğurgan ve üretken Anadolu kadınlarının yaşamlarındaki duygu durumları yüz ve mimiklerle ifade edilmiştir. Kaygı, üzüntü, korku, düşünceli gibi yüz ifadeleri toplumumuzdaki kadının taşıdığı ağır yükleri anlatmıştır. Carl Gustav Jung'un anne arketipinin tamda karşılığı gibidir. Temel arketiplerden olan Anne Arketip'i evrenseldir.

Kolektif bilinçdışı ile dünyanın her köşesinde mevcut olan bu kavram "yüce ana arketipi" olarak da bilinir. Annelik, bütün canlıların dişilerinde içgüdüsel olarak görülür. Çocuğu olan kadın toplumda annelik statüsüne sahip olur. Anne tipi, günlük yaşamda ve anlatılarda anne arketipinden izler taşıyarak kimi zaman çocuğunu çeşitli tehlikelere karşı koruyan, güçlüklerle baş etmesini sağlayan, besleyen ve fedakârlık yapan olumlu yönleriyle kimi zaman da engelleyen, yok eden ve cezalandıran olumsuz yönleriyle varlık gösterir. Anlatıma dayalı türlerde yaratılış, ölüm, aydınlık, karanlık gibi kavramlar, güneş, ay, geyik, kayın ağacı ve mağara vb. gibi imgelerle temsil edilir. (Dursun, Torun, 2020:537).

Her arketip gibi anne arketipinin de sayısız tezahürü vardır. Anne ve büyükanne, üvey anne ve kayınvalide, ilişki içinde olunan herhangi bir kadın, sütanne veya dadı, ata ve bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, özellikle de Tanrı'nın anası, Bakire Meryem, kurtuluş arzusunun hedefi (cennet), geniş anlamda kilise, üniversite, kent, ülke, gök, toprak, orman, deniz ve akarsu, yeraltı dünyası ve ay, dar anlamda doğum ve döllenme yeri olan tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, kaynak, derin kuyu, vaftiz kabı, kap biçiminde, çiçek, büyülü daire, gibi tezahürleri olduğu söylenmiştir (Jung, 2021: 22), (Resim 3.3), (Resim 3.4).

Carl Gustav Jung'un Anne Arketip'i belirgin bir şekilde Nasip İyem'in eserlerinde görülen kadın figürlerinde ve yüz ifadelerinde de görülmüştür.

Resim 3.3. Nasip İyem, Kadın Yüzü Çalışmaları 1
Elle Şekillendirme, 1996
Kaynak: (Evin Art, 2025)

Resim 3.4. Nasip İyem, Kadın Yüzü Çalışmaları 2
Elle Şekillendirme, 1996
Kaynak: (Evin Art, 2025)

3.1.3. Ayfer Karamani

1933'te doğmuştur. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinin Kumaş Desenleri ve Seramik Bölümlerinde öğrenim görmüştür. 1957'de eşi Sabit Karamani'nin evde kurmuş olduğu seramik atölyesinde çalışıp eserlerini üretmeye başlamıştır. Doğal renkler kullandığı ilk eserlerinde soyut form ve panolar çalışan sanatçı, 1980'li yıllarda, doğa soyutlamalarının arasına insan figürlerini eklemiştir. Sanatçı kahverengi, gri ve turkuaz tonlarının çoğunlukta olduğu tek renkli eserler uygulamıştır. Bu eserlerdeki insanlar, genellikle acılarını belirten yarı soyut yapıtlardır. Sanatçının çalışmalarında giderek yumuşayan insan figürlerinin ifadeleri, 1990'lı yıllardan sonra artık yerini aşka ve âşıklara bırakmıştır. Ayfer Karamani, son dönemlerde heykele yönelerek daha büyük boyutlu çalışmalar yapmış, İstanbul Tünel'deki atölyesinde, çalışmalarına devam etmiştir. 2024 yılında doksan bir yaşında vefat etmiştir (Karaman, 2015: 19), (Resim 3.5), (Resim 3.6). (Resim 3.7), (Resim 3.8).

Ayfer Karamani'nin yeni insan figürleri 2000'li yılların çalışmalarıdır. 55 yıl çamura şekil verdikten sonra insan hareketlerinin içine gizlenmiş duyguların ifadesi olarak yoğun yüz ve mimik kullandığı görülmektedir. Kendisinin ifadesiyle bazen bu seramik insanlar yaşadıkları duyguları mutlak bir sükûnet içinde ya da gürültülü bir şekilde ifade ediyorlar. Bazen de tam bir hareketsizlik içinde sıkıntılı bir devinimi aktarıyorlar. Sanatçının sergisinin kataloğunu hazırlayan kızı Arzu Karamani Pekin 2011'de açılan bu sergi ile ilgili düşüncesini kendi sözleriyle şöyle ifade etmiştir; 'Tek kadınlar var; duygularını tek başına ifade eden ya da gizlemeye çalışan, bunu da kıvrılıp bükülen, açılan, kapanan bir beden diliyle anlatan kadınlar bunlar. İkililer var; aşklarını baş başa yaşamaya alışan çiftler... Yakın plan kadınlar var; hepsi birbirinden farklı karakterler yansıtan seramik büstler... vesikalık portrelerle birlikte' (Karamani, 2012: 4).

Resim 3.5. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 1
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

Resim 3.6. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 2
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

Resim 3.7. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 3
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

Resim 3.8. Ayfer Karamani, Kadın Heykel 4
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

‘Ayfer Karamani seramik eserlerinde kullandığı tek renkli olanların yanı sıra birkaç rengi bir arada kullandığı örnekler, kahverengiler, maviler ve turkuaz tonları içindeki yüz ve ifadelerle, kullandığı teknik ve malzemeyi birleştirerek etkileyici bir biçimde sunduğu çalışmalardaki duygu, seramik tarihi içinde yerini almıştır’ (Karamani, 2012: 4).

3.1.4. Jale Yılmabaşar

1939 yılında Samsun’da doğmuştur. 1957’de İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’ndan mezun olmuştur. Gerek Türkiye’de gerekse dünya ülkelerinde seramik panolar yapmış olan sanatçının eserlerinin çoğunda yüz ve mimik kullanımı görülmektedir. Genellikle eserlerinde kullandığı yüz imgelerinde, şekillendirdiği figürlerin duygu durumlarını ifade ettiği görülmektedir. Sanatçının rölyef pano tasarımlarında yüzlere sıkça rastlanmaktadır. ‘Acuzeler’ ya da ‘Dedikoducular’ serisi bu tür çalışmalarının örnekleridir. Çalışmalarının en önemli bölümünü, yüzlerdeki ifadeler oluşturmaktadır (Resim 3.9),

Resim 3.9. Jale Yılmabaşar, “Acuzeler” ya da “Dedikoducular”
Levha Tekniği kullanarak yapılmış pano.

Kaynak: (Yılmabaşar, 1980)

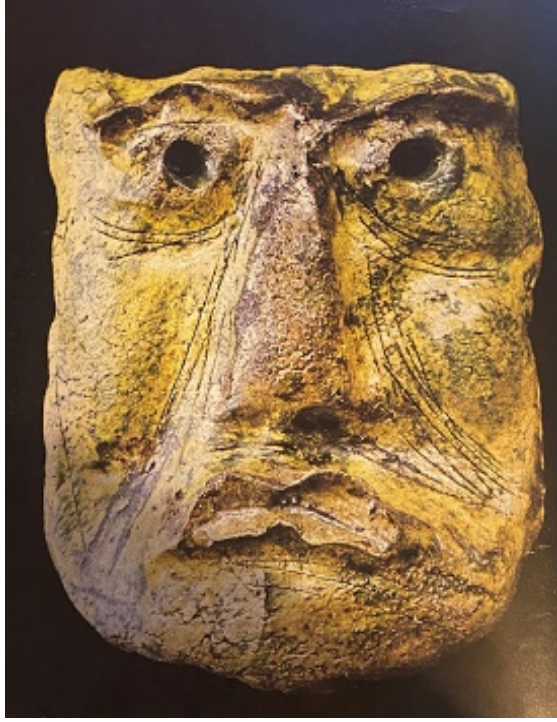
Eserlerinde insanların meraklı yüzleri, çocukların anne hasreti, kıskanç insanların fısıltılarını anlatmanın ön planda olduğu görülür. Şamottan mask olarak çalışılmış yapıttaki gibi bazı formlarındaki yüz ifadelerinin de hüzünlü baktığı görülür (Yılmabaşar, 1980: 44), (Resim 3.10.), (Resim 3.11.), (Resim 3.12), (Resim 3.13.).

Resim 3.10. Jale Yılmabaşar'a Ait Figüratif Bir Seramik Çalışması
Şamot Malzeme Serbest Elle Şekillendirme
Kaynak: (Yılmabaşar, 1980)

Resim 3.11. Jale Yılmabaşar, Kuş Taşıyan Kadın
Şamot Malzeme Serbest Elle Şekillendirme
Kaynak: (Gökdemir, 2023)

Resim 3.12. Jale Yılmazbaşar, Yüz Çalışması
Levha Tekniği Şamot Malzeme Serbest Elle Şekillendirme
Kaynak: (Yılmazbaşar, 1980)

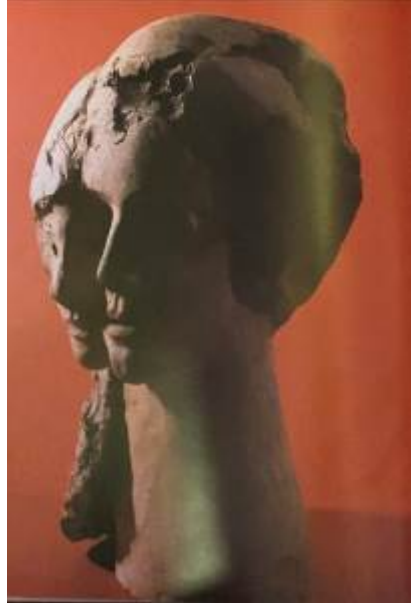
Resim 3.13. Jale Yılmazbaşar, Kadın Heykeli
Şamot Malzeme Serbest Elle Şekillendirme
Kaynak: (İRHM, 2025)

3.1.5. Erdiç Bakla

1939'da Erzurum'da doğmuştur. 1962'de İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Seramik Bölümü'nden mezun olmuş ve aynı kurumda göreve başlamıştır. 1960'ta Hitit sanatının görsel sadeliğinden hareketle başladığı çalışmalarında çoğunlukla Hitit ve Troia gibi Anadolu medeniyetlerini işlemiştir. Erdiç Bakla, Antik Çağ'a ait eserleri, günümüz sanat anlayışı ve malzemeleriyle yeniden işleyerek Türk sanatının kendi özünden beslenmesi koşuluyla ilerlemesini sağlamayı amaçlamıştır.

Resim 3.14. Erdiç Bakla, Kadın Büst 1
Akçini Büst Çalışması, 1985
Kaynak: (Özsezgin, 2000)

Resim 3.15. Erdiç Bakla, Kadın Büst 2
Akçini Büst Çalışması, 1985
Kaynak: (Özsezgin, 2000)

Erdiç Bakla'nın eserleri teknik açıdan ele alındığında çoğunlukla terrakota tekniğine göre tek pişirim olarak tasarlanmıştır. Kilin içine kattığı kaolin ve feldspat işlerini sırlanmamış porselen gibi algılatır. Yüzeyleri sırsız ve oksitlerle oluşturduğu leke etkileri mevcuttur. Çalışmaları seramik heykeller şeklindedir. Ana Tanrıça figürlerine arkeolojik kalıntı görüntüsü vermiştir. Eserlerinde kullandığı yüzler duru bir ifade taşımaktadır. Onun tanrıçalar serisinde, özellikle yüz ifadeleri arkeolojik kazılardan çıkan tanrıça idolleri gibi ifadesiz görünmektedir. Erdiç Bakla'nın genç kadın portrelerini konu alan büstlerinde çehre, bir mask duruluğu içinde monolitik bir tek düzeliğe indirgenmiş olmadığından, içsel tepkilerin dışa vurum modellerinede uyum gösterir. Kimi yerde hayretle kasılırkimi yerde sabit bir noktaya ynelik dikkati açığa vurur, kimi yerde de içli bir duyumsallıkla kendi gerçekliğinin gözlerini kavrar. Böylece biz, toplu halde bir arada izlediğimiz bu büstlerde, canlı insan tepkilerinin değişik türlerine tanık oluruz (Özsezgin, 2000: 35-45-53), (Resim 3.14.), (Resim 3.15.), (Resim 3.16.), (Resim 3.17.).

Resim 3.16. Erdiç Bakla, Kadın Büst 3
Akçini Büst Çalışması,1985
Kaynak: (Özsezgin, 2000)

Resim 3.17. Erdiç Bakla, Seramik Yüz
Kaynak: (Özsezgin, 2000)

3.1.6. Güngör Güner

1941’de İstanbul’da doğmuş ve 1962’de İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Seramik Bölümünü bitirmiştir. Almanya’da Seramik Sanatı ve Seramik Mühendisliği eğitimi almış ve sonra Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde ğretim yesi olarak çalışmıştır. Eserlerinde kendi geliştirdiği fotokopi transfer tekniğini kullanarak kendisinin ve başkalarının yüz fotoğraflarını çeşitli seramik formların yüzeyine transfer ederek uygulamalar gerçekleőtirmiőtir (Resim 3.18.).

Ayrıca, sanatçı genel olarak gördüğümüz tarzının dışında dönem dönem aynı Füreyya Koral gibi çevresindeki bazı önemli karakterlerin seramik bstlerini de yapmıőtir. Bu büstlerde belirgin bir duygu ve ifade olmamakla birlikte bazen bunların etrafında ya da üzerinde kullandığı kelimelerle bir çağrışım alanı açtığı görülmektedir (Resim 3.19.), (Resim 3.20.), (Resim 3.21.), (Resim 3.22.).

Resim 3.18. Güngör Güner, Seramik Kupa
Fotokopi Transfer Tekniği Kullanarak Yapılmış
Kaynak: (Güner, 2023)

Resim 3.19. Güngör Güner, Nil'in Büst alışması
50x60x40 cm
Kaynak: (Güner, 2023)

Resim 3.20. Güngör Güner, Nazan Erkmekçi Büst alışması
50x60x40 cm
Kaynak: (Güner, 2023)

Resim 3.21. Güngör Güner, Cemile Kaptan'a Ait Büst alışması
50x60x40 cm
Kaynak: (Güner, 2023)

Resim 3.22. Güngör Güner, Hüsamettin Koçan'a Ait Büst Çalışması
50x60x40 cm
Kaynak: (Güner, 2023)

3.1.7. Mehmet Tüzüm Kızılcın

1941'de İzmir'de doğmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Elektrik Mühendisliği eğitimi almıştır yanı sıra seramik eğitimi almaya devam etmiştir. Daha sonra Almanya'da Werkkunst Schule Offenbach'ta seramik eğitimine devam etmiş, mezun olduktan sonra Gorbon-Işıl Seramik Fabrikası'nda sanatçı olarak çalışmıştır. 1970 yılında İzmir'de Sersa Seramik adı altında kendi atölyesini kurmuş ve üretimlerine devam etmektedir.

Eserlerini anlatırken 'Yüzüncü yılda gördüğüm insanlar, sıkışmış, değerlerini yitirmiş, sevgiyi saygıyı unutmuş, tek merkezde birleşen, birbirinin aynı insanlar idi. Bu insanların gözünde sadece maddi varlık vardı, onun dışındaki varlıkların hiçbirini rastlantısal da olsa yakalayamadım.' ifadesiyle dünyada gözlemlediği ahlaki ve ilkesel çöküntüyü yapıtlarında izleyicilerine anlatıyor. Porselenden üretilmiş büst serisinde, birlikteymiş gibi görünen ama iletişim kurmayan; birlikteymiş gibi görünen ama hepsi kendi karanlığına gömülmüş eylem ve hareketten yoksun dilsiz insan topluluğunu anlatığını söyleyen Kızılcın porselenin bilinçli olarak seçildiğini söylüyor. Porselen, aynı tip, monoton, yaşamları anlatan bir malzeme gibi görünmektedir. Büstlerde yüzün, gözün, burnun, kulağın, alnın, boynun, yanakların, kasların gibi temel uzuvların modüler parçalarla tekrarlanarak yüzleri kimliksizleştirip aynılaştırmaktadır (Kızılcın, 2024), (Resim 3.23.), (Resim 3.24), (Resim 3.25), (Resim 3.26).

Resim 3.23. Mehmet Tüzüm Kızılcın, Porselen Yüz 1
Porselen Döküm, 1250°
Kaynak: (Kızılcın, 2024)

Resim 3.24. Mehmet Tüzüm Kızılcın, Porselen Yüz 2
Porselen Döküm, Altın Sır üstü, 1260°
Kaynak: (Kızılcın, 2024)

Resim 3.25. Mehmet Tüzüm Kızılcın, Porselen Yüz 3
Porselen Döküm, 1250°, Sır Üstü Altın
Kaynak: (Kızılcın, 2024)

Resim 3.26. Mehmet Tüzüm Kızılcın, Porselen Yüz 4
Porselen Döküm, 1260°, Altın Sır Üstü 160x 180x 50mm.
Kaynak: (Kızılcın, 2024)

3.2. Günümüz Türk Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı

Günümüz seramik sanatçıları, Sıdika Sibel Sevim, Armağan Ulusoy, Tevfik Karagözoğlu, Deniz Onur Erman, Arzu Türk ve Orçun İlder eserlerinde yüz ifadelerini kullanmışlardır.

3.2.1. Sıdika Sibel Sevim

1964 yılında doğmuştur. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü'nde lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterlilik eğitimini tamamlamıştır. Sanat görüşünü “Sanat insanla var olmuştur ve insanla yaşar.” şeklinde ifade eden Sevim; eserlerinin bazen duvarda, bazen bir meydana, bazen de zinet eşyası olarak insanın hem gönlünde hem vücudunda olması gerektiğini ifade etmektedir. Geçmişteki geleneksel motifleri, farklı tekniklerle seramik formlarında ve seramik takılarında kendine özgü ifadesiyle aktarmaktadır. Anadolu uygarlıklarını ve kültürünü eserlerinde görmek mümkündür. Kendine özgü tarzla ürettiği eserler aracılığıyla sessiz çığlıklar atmaya devam ettiğini belirten sanatçı, sanat anlayışını ‘Toprak sesim, sanatım, nefesim...’ kelimeleriyle tanımlamaktadır (Dartgaleri, 2024), (Resim 3.27.), (Resim 3.28.), (Resim 3.29.), (Resim 3.30.).

Resim 3.27. Sıdika Sibel Sevim, Benim İnsanlarım Kadın Heykeli
2018, Seramik Çamuru Elle Şekillendirme
Kaynak: (Eskişehir Ekspres, 2020)

Resim 3.28. Sıdıka Sibel Sevim, Frida'ya Saygılarımla
2018, Seramik Çamuru Elle Şekillendirme
Kaynak: (Eskişehir Ekspres, 2020)

Resim 3.29. Sıdıka Sibel Sevim, Bebek ve Kadın Heykeli
Kaynak: (Eskişehir Ekspres, 2022)

Resim 3.30. Sıdıka Sibel Sevim, İki Kadın Heykeli
Kaynak: (Eskişehir Ekspres, 2022)

3.2.2. Tefvik Türen Karagözoğlu

1965 yılında İzmit’te doğmuştur, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü’nü bitirmiş, eserlerini üretmeye Bodrum’daki atölyesinde devam etmektedir. Kültürümüzün geleneksel motif, renk ve formlarını çağdaş bir anlayışla ele alarak yorumlamaktadır. Sanatçının çalışmalarında minyatürler önemli bir esin kaynağıdır. Sanatçının, insan yüzü betimlemeleri “Yastıklar” isimli serisinde oluşturduğu yastık formları üzerine uyguladığı seçilmiş yüzlerde görülmektedir. Ayrıca, son dönemde açtığı “Önemsiz Şahsiyetler” isimli sergisinde belirgin olarak yüz ve mimik kullanımı üçboyutlu form olarak görülmektedir (Karagözoğlu, 2024), (Resim 3.31), (Resim 3.32), (Resim 3.33), (Resim 3.34) (Resim 3.35).

Resim 3.31. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 1
El Yapımı Seramik Eser
Kaynak: (Karagözoğlu, 2024)

Resim 3.32. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 2
El Yapımı Seramik Eser
Kaynak: (Karagözoğlu, 2024)

Resim 3.33. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 3
El Yapımı Seramik Eser 44,5x22,5x17 cm
Kaynak: (Karagözoğlu, 2024)

Resim 3.34. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 4
El Yapımı Seramik Eser 40x20x21 cm
Kaynak: (Karagözoğlu, 2024)

Resim 3.35. T. Türen Karagözoğlu, Önemsiz Şahsiyetler Sergisi 5
El Yapımı Seramik Eser 40x20x21 cm
Kaynak: (Galleryartport, 2024)

3.2.3. Deniz Onur Erman

1978 yılında doğmuştur. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünden mezun olmuştur. 2003-2005 yılları arasında göçmen kuşlardan esinlenerek kuş başlı-kadın bedenli hibrit figürler oluşturmaya başlamıştır. Porselen malzemeyle çalıştığı, ince detaylar ve dokular içeren bu çalışmalarını farklı kil ve sırlar ile çeşitlendirmek suretiyle hâlâ sürdürmektedir. 2019'dan beri Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde akademik ve sanatsal çalışmalarına devam etmektedir. 2013'te Ankara'da kendi özel seramik atölyesini açmıştır. Eserlerin yüzlerinde farklı duygu ve yüz ifadeleri görülmüştür. Animanın ve anne arketipinin çeşitli formlarını da görmek mümkündür. Kuş kafası olan kadın heykelinde kahraman arketipini görürken, doğa üstü özelliklere sahip bir tanrıçayı gibi de

değerlendirmek ve Tanrıça Arketipi'nden de söz etmek mümkündür. Bilinç dışından gelen kelebek, baykuş gibi bazı sembollerle kadın heykellerinin karakterleri ile ilgili ipuçları da verdiği düşünülmüştür (Avesis, 2024), (Resim 3.36), (Resim 3.37.), (Resim 3.38.), (Resim 3.39.).

Resim 3.36. Büyülü Bahçe 1
Serbest Elle Şekillendirilmiş Sırlı Porselen, 1260°C, 2015
Kaynak: (Es-pinterest, 2025)

Resim 3.37. Büyülü Bahçe 2
Serbest Elle Şekillendirilmiş Sırlı Porselen, 1260°C, 2015
Kaynak: (Es-pinterest, 2025)

Resim 3.38. Büyülü Bahçe 3
Serbest Elle Şekillendirilmiş Sırlı Porselen, 1260°C, 2015
Kaynak: (Es-pinterest, 2025)

Resim 3.39. Büyülü Bahçe 4
Serbest Elle Şekillendirilmiş Sırlı Porselen, 1260°C, 2015
Kaynak: (Es-pinterest, 2025)

3.2.4. Armağan Ulusoy

Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 1977’de mezun olmuştur. Eğitimine paralel olarak seramik çalışmalarına başlamış ve hâlen çalışmalarına kendi atölyesinde devam etmektedir. Eserlerinde sevdiği ve büyüdüğü şehir olan İstanbul’dan beslendiğini söyleyen sanatçı bir mimarın gözüyle yorgun şehrin yorgun insanlarını ya da İstanbul’un unutulmuş değerlerinden Cumhuriyet’in ilk yıllarında şapkasız gezmeyen şık Pera kadınlarını anlatmaktadır. Son çalışmalarında, Anadolu kökenli mitolojik tanrıça heykelleri ile kadın hikâyelerini anlatmaya devam etmektedir. Sanatçının ‘Yorgun İstanbul’lular’ serisinde hüznü bakışlı asık suratlı insanları görürken ‘Pera’nın Kadınları’ serisinde bütün kadınların bakışları mağrur ve biraz da alaycıdır. Hepsi mutlaka şapkalıdır. Eserleri incelendiğinde yüzlerdeki yorgunluk, vücuttaki yıpranmışlık görülebilir. Yüzlerdeki derin çizgiler, üzgün ve yorgun bakışlar figürleri güçlendirmektedir (Ulusoy, 2023), (Resim 3.40.), (Resim 3.41.), (Resim 3.42.), (Resim 3.43.).

Resim 3.40. Armağan Ulusoy, Yorgun İstanbullular
Figüratif-Seramik
Kaynak: (Ulusoy, 2023)

Resim 3.41. Armağan Ulusoy, Pera'nın Kadınları
Figüratif-Seramik
Kaynak: (Ulusoy, 2023)

Resim 3.42. Armağan Ulusoy, Tanrıçalar 1
Figüratif-Seramik
Kaynak: (Ulusoy, 2023)

Resim 3.43. Armağan Ulusoy, Tanrıçalar 2
Figüratif-Seramik
Kaynak: (Ulusoy, 2023)

3.2.5. Arzu Türk

1984 yılında İzmir'de doğmuştur. 2007 yılında Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde Heykel ve Seramik eğitimi almıştır. İstanbul Cihangir'deki atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir. Seramik heykel uygulamaları bağımsız çalışmalar olmuştur. Çoğunlukla etkilendiği ekspresyonizm çizgisiyle insanların karakterlerini, iç dünyalarını ve duygularını harmanladığını ifade eden sanatçının yapıtlarında karakterlerin en belirgin yanları vurgulanırken tekniğini, rengini oluşturduğu insan yüzlerinde okunan belirgin duyguları mimik

efektleriyle güçlendirdiği görülmektedir (Türk, 2023), (Resim 3.44.), (Resim 3.45.), (Resim 3.46.), (Resim 3.47.).

Resim 3.44. Arzu Türk, İsimsiz
2020 Elle Şekillendirme, 1200°C
Kaynak: (Türk, 2024)

Resim 3.45. Arzu Türk, Gregor Samsa
2020 Elle Şekillendirme, 1200°C
Kaynak: (Türk, 2024)

Resim 3.46. Arzu Türk, Bağımsız Uçuş 1
2020 Elle Şekillendirme, 1200°C
Kaynak: (Türk, 2024)

Resim 3.47. Arzu Türk, Bağımsız Uçuş 2
2020 Elle Şekillendirme, 1200°C
Kaynak: (Türk, 2024)

3.2.6. Orçun İlter

1981’de Bursa’da doğmuş, 1999’da Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü’nden mezun olmuş ve yüksek lisansını tamamlamıştır. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi seramik atölyesinde tasarımcı olarak çalışırken atölyesinde de üretimlerine devam etmektedir. Tokyo Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde almış olduğu Japon disiplini ile birleştirerek pek çok tekniği öğrenmiştir. 2006-2007 Kula Seramik Atölyesi’nde yaptığı mask eserlerinde yüz ve mimik kullanımını yoğun olarak görmek mümkündür. Eserlerinde belirgin bir şekilde anlatımlarının figüratif yansımalarını yüz ve farklı mimiklerle ifade ettiği görülmektedir. Eserlerinde kadının gücünü, ejderhanın uğurlu dokusunu ele almaktadır. Ejderhanın elinde tuttuğu altın küre dünyayı aynı zamanda da kutsal olan kadını temsil eder (Resim 3.48.). Jung semboller kitabında; ejderhanın insanın gölge tarafını temsil ettiğini söyler. Gölge; ilkel halk topluluklarında ve türlü kişileşmelerle belirir. Bireyin bir parçasıdır, varlığının bastırılmış bir bölümüdür; ancak kopmuş dahi olsa, bu bölüm kişiyi bir gölge gibi takip eder (Jung, 2016: 114). Sanatçının “Ejderhanın Doğumu” isimli eseri Uzak Doğu’da ve Japonya’daki ejderha mitolojisine dayanmaktadır. Hikâyede Japon koi balıkları nehirde akıntıya karşı yüzer, sonrasında birçok engeli aşarak durgun suya yani göle ulaştıklarında ejderhaya dönüşür.

Uzak Doğu’da ejderha; gücün ve başarının simgesi, iyiliğin sembolüdür. Eserde derin bakışları olan bilge kişinin etrafında dolaşan iki ejderha onun yaşamını temsil eder. Kurtlar, kadın figürünün doğadaki simgesi olarak ele alınırken siyah ve beyaz oluşları doğadaki dengeye atıfta bulunmaktadır. Kadının yüzündeki hüznü ifade ise yaşanmışlıkları göstermektedir, başındaki yazma ise ağıt anını simgelemektedir. Siyah kuğu filminin siyah kuğu karakterini temsil eden figür, filmin son sahnesinin duygusallığını güçlü bir şekilde eserin yüzündeki ifadeyle yansıtılmaktadır. Bastırılmış gölge karakterin eline geçirdiği benliği gösterir (İlter, 2023), (Resim 3.48.), (Resim 3.49.), (Resim 3.50.), (Resim 3.51.).

Resim 3.48. Orçun İlter, Güç
50x50x20 cm, Elle Şekillendirme, 1200 °C
Kaynak: (İlter, 2023)

Resim 3.49. Orçun İlter, Bir Ejderhanın Doğumu
Elle Şekillendirme, 1200 °C
Kaynak: (İlter, 2023)

Resim 3.50. Orçun İlter, Kurtlar ve Kadın Figürü Ağt
Elle Şekillendirme, Yüksek Derece
Kaynak: (İlter, 2023)

Resim 3.51. Orçun İlter, Siyah Kuğu
Elle Şekillendirme 1200⁰
Kaynak: (İlter, 2023)

3.2.7. Toygan Eren

1974 yılında doğan sanatçı 1994-2002 yılları arasında Anadolu Üniversitesi lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlamış. Öğrencilik yılları sürecinde yaptığı işler, zaman içinde; abartılı kaslar, anatomiği zorlayan jestler ve ürkütücü bir temayı tebessüm ettiren bir sunuma dönüştüren heykellere dönüşmüştür. Yüksek lisans eğitimi sürecinde Gargoyle ilgili araştırmaları sırasında gözlemediğini söylediği, grotesk sanatının yetkin örneklerindeki; özensiz anatomi, duyguları yeterince ifade etmeyen tek düze mimikler, içerik ve biçim dengesizliği, mimari dekoratif bezemeler ve bir şeyi anlatmaktan çok, bir varlığı tanımlayan formları tercih etmediğini söyler. Gizem ve keder duyguları yapıtlarında görülür. Hayatın kaba ve karanlık taraflarında gezmeyi tercih ettiğini ifade eden sanatçı figürlerinde oluşturduğu ıstırapı çağrıştıran, mistik, insanüstü anatomik varyasyonlardan oluşturduğu bedenler ve daha çok ironik ya da alaycı yüz ifadeleriyle anlamlandırmaya çalışır. Bu ifadeler üretiminin konusunu anlatmaktan çok, oluşturduğu figürün duygu durumuna ışık tutan mimiklerdir. Fantastik kurgularında kullandığı kışkırtıcı vücut dili ve ilkel jestler de, bu mimikleri destekleyen yeryer karanlık ama umutlu bir atmosfer kurmasına yardımcı olur. Belkide; hayat ve ölümden kaynaklanan esintilerle dolu, anarşi ve kaosla harmanlanmış çirkinliğin estetiğini ironik ifadelerde arayan, kimi zaman kaba cinaslı kimi zaman da alaycı bir sunumun peşindedir (Eren, 2023), (Resim 3.52.), (Resim 3.53.), (Resim 3.54.), (Resim 3.55.).

Resim 3.52. Toygan Eren, Büst İkili Çalışma
Stoneware

Kaynak: (Eren, 2023)

Resim 3.53. Toygan Eren, Büst 2
Stoneware
Kaynak: (Eren, 2023)

Resim 3.54. Toygan Eren, Büst 3
Stoneware
Kaynak: (Eren, 2023)

Resim 3.55. Toygan Eren, Büst 4
Stoneware

Kaynak: (Eren, 2023)

3.3. Dünya Seramik Tarihinde Yüz ve Mimik Kullanımı

Anadolu toprakları gibi tüm dünya topraklarında yüz ve mimiklerin seramik form ve yüzeylerde kullanıldığı görülmüştür. Yaklaşık 9000 yıl öncesinden günümüze atalarına saygı ve yeniden doğuş içinde bir tür hazırlık olduğu düşünülen ölen kişilerin kafatasları üzerinin özenle süslendiği görülmüştür. Jericho bölgesinde M.Ö. 7000 yıllarında bu tür sıvalı kafataslarına, hayvan ve insan figürlerine, erken çömlek formlarına rastlanmaktadır (Resim 3.56.).

Resim 3.56. Jericho Kafatası, British Museum

Kaynak: (British Museum, 2025)

Başka bir örnekte M.Ö. 1000 yıllarında, İskenderiye’de görülmüştür. Mısır’da üretildiği düşünülen Roma Dönemi’ne aittir (Resim 3.57.). Net bir şekilde görülen yüz ve ifadesi etkileyici bir seramik maskedir. Görülen izleyiciye dik bakan bakışları, abartılı burnu, kıvrılmış dudakları kavga eder gibi açık ağzı vardır. Çatık kaşları da duygu durumunu hissettirmektedir (Resim 3.57.).

Resim 3.57. Roma-Mısır Çömlekçilik Maskesi

Kaynak: (Aleksander, 2025)

İnsanlığın başından itibaren ritüeller ve gelenekler önemli olmuştur, bazıları ise günümüze kadar devam etmemiştir. Örneğin Romalıların ölen yakınlarının yüzlerinin maskelerini alarak, bu maskelerden yaptıkları formları kapı üstüne yerleştirerek, ailenin bu yüz maskeleri tarafından koruduklarına inandıkları bilinmektedir.

Resim 3.58. Antik Peru Moche Uygarlığından Seramik Kaplar
Kaynak: (Tanrıverdi, 2020)

Meksika, Yucatan'a ait bu eski Maya seramik form Geç Klasik Dönem'e yani yaklaşık M.Ö. 600-900 yıllarına kadar uzanmaktadır (Resim 3.58.). Seramik kabın sağ yanaklarında kesik bir desen ve solunda ise aplike noktalardan oluşan tasarımlar bulunmaktadır. Bu yüz formunun, sağ yanağındaki kesik tasarım, konuşma, duman veya belki de bir dövme anlamına gelebilir. Sömürge döneminden kalma bir İspanyol olan 'Relacion de Motul', Maya erkeklerinin yirmi beş yaşından itibaren kollarında, bacaklarında ve yüzünde dövmeler olduğunu söylemektedir.

Resim 3.59. Kafa Şeklinde Ritüel Seramik Kap
M.S. 600-900, Geç Klasik Maya Yucatan, Meksika
Kaynak: (Tanrıverdi, 2020)

M.S. 1200 ile 1500 yılları arasında yapılmış olan seramik kafa şeklinde kaplar (Resim 3.59.). Çoğunlukla kuzeydoğu Arkansas ve güneydoğu Missouri’de bulunmuşlardır. Missipi’ye ait insan kafası kapları, ülkede bulunan nadir seramik kaplar arasındadır. Bu seramik kapların sadece 140 adeti kurtarılarak günümüze ulaşabilmiştir. Bulunan seramik kapların bir kısmı da parçalanmış haldedir. Ne yazık ki çoğu erken antikacılar tarafından yağmalanmış veya kazılmıştır, bu yüzden arkeolojik bağlamları bilinmemektedir (Tanrıverdi, 2020:151-152). Ölülerin bir temsili, bir ölüm maskesi olduğu düşünülmektedir. Genellikle renklendirilmişlerdir ve dövme veya kazıma şeklinde çizgiler vardır. Kafa şeklinde kaplar renklendirilirken kırmızı ve beyaz astarlar kullanılmıştır (Resim 3.60.). Birçok başlığın kulaklarında delikler vardır ve burun delikleri tasvir edilmiştir.

Resim 3.60. Missipi Kafa Kapları 1
M. S. 1200 – 1500, Native American History Müzesi
Kaynak: (Tanrıverdi, 2020)

Bu kafa kaplarının bazılarında yüz tasarımları kazıma yoluyla dekorlanmıştır. Missipi kafa grubunda yaklaşık 19 tarz bulunmaktadır. Süslü yüzleri olan kaplar, dövmelerine göre iki ana gruba ayrılabilir; kuşlu olanlar ve güneşli olanlar. Bu basitleştirilmiş motifler göksel güçleri sembolize etmektedir. İlk grup, bir ya da her iki tapınak üzerine yerleştirilmiş ve kanatları göz yuvalarını çevreleyen kuş tasarımlarına sahiptir. İkincisinin altında, paralel çizgilerin kardinal yönler boyunca dallandığı dairesel bir motif yer almaktadır (Resim 3.61.). Her iki grupta da burun köprüsü ve çene üzerinde çizgiler olabilir, yanaklarda ve ağız çevresinde ek tasarımlar değişebilmektedir (Tanrıverdi, 2020:153).

Resim 3.61. Missipi kafa kapları 2
M. S. 1200 – 1500, Native American History Müzesi
Kaynak: (Tanrıverdi, 2020)

Dünya seramik tarihi içinde etkileyici yüz ve mimik kullanılan eserlerde Toprak Askerler /Terrakotta Ordusu seramik heykellerdir. M.Ö. 200 yıllarında ilk Çin imparatoru Qin Shi Huang'ın mezarında bulunmuşlardır. Çin'deki tüm beylikleri yenip Qin Shi Huang, Qin Hanedanı'nı kurmuştur. Tarihçi Si Maqian'in kaydettiğine göre, Qin Shi Huang henüz hayattayken M.Ö. 246 yılında başlanan mezarının inşası 30 küsur yıl sürmüş, inşaatta 700 bin kişi çalıştırılmıştır. Boyları 183-195 santimetre arasında değişen bu heykel askerlerin her birinin yüz ifadesi farklıdır. Kazı alanında çoğu hala toprak altında 8000 asker, 520 atıyla birlikte 130 savaş arabası, 150 süvari atı bulunduğu tahmin edilmektedir. Qin Shihuang Mezarı ve Terra Cotta Ordusu, 1987 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirasları Listesi'ne alınmıştır. Her askerinin kendi yüz özellikleri vardır, yani toplamda 8.000 farklı yüz vardır. (Resim 3.62.), Sekiz kalıptan birbirlerinden farklı 8.000 surat, ayrı ayrı elle oyulmuştur ve bu kesinlikle büyük miktarda insan gücü gerektirmiştir. Her asker için yaratılan canlı yüz ifadeleri mevcuttur. Yapıldığı tarihte renkli oldukları bilinmektedir (Dergice, 2025).

Resim 3.62. Toprak Askerler 1
Kaynak: (Kimya Dergisi, 2025)

Toprak askerlerin günümüzde gri renkte görüldüğü, saç, sakal ve kaşlarında siyaha boyandığı görülmüştür. Üniformaları kırmızı, yeşil, siyah ve mor gibi parlak renklere boyanmış. Toplamda sekiz renk ve tonları kullanılmış, ancak renklerin solmasına nem ve hava şartlarının sebep olduğu düşünülmektedir (Resim 3.63.), (Dergice, 2025).

Resim 3.63. Toprak Askerler 2

Kaynak: (Dergice, 2025)

Dünya seramik tarihinde yakın dönemlere baktığımızda çok önemli bazı ressamların seramik çalışmaları da görülmektedir. Özellikle Paul Gauguin ve Pablo Picasso gibi öncelikle ressam olarak bilinirliğe sahip olan sanatçıların seramik uygulamaları da bulunmaktadır. Paul Gauguin ilk olarak 1886-1888 döneminde Bretonya, Panama ve Martinik'e ve 1893-1895 döneminde Tahiti'ye yaptığı seyahatten sonra Fransa'ya dönünce seramik çalışmalar yapmıştır. Ve bunların pek çoğunda yüz ve mimik kullanımları görülmektedir (Resim 3.63.). Ayrıca eserlerinde bir dönem yaşadığı tahiti halkının yerel insanların yüz ve figürleri görülmektedir (Resim 3.64.). Gauguin'in yaklaşık altmış seramik eseri günümüze kadar gelmiştir (Walthier, 2025:07).

Resim 3.64. Paul Gauguin Seramik Sürahi
Kaynak: (Jtw Ceramic, 2025)

Resim 3.65. Paul Gauguin Seramik Vazo
Kaynak: (Jtw Ceramic, 2025)

Pablo Picasso 1946'da Françoise Gilot ile güney Fransa'ya bir seyahati sırasında, Romalılarından beri seramiğiyle ünlü Vallauris kasabasında bir sergiyi ziyaret etmiş, orada tanıştığı Suzanne Ramié ve eşinin daveti ile onların kurdukları Madoura Atölyesi'ne gitmiştir. Pablo Picasso Madoura Atölyesi'nde 1947- 1971 yılları arasında benzersiz 633 tabak, kâse, vazo, sürahi gibi seramik eserleri 25- 500 arası değişen edisyonlarda üretmiştir. Sanatçının ürettiği bu eserlerde özellikle fırça dekor tekniği ya da rölyef şeklinde yüz ve mimik detayları görmekteyiz (Wikipedia, 2025), (Resim 3.65.), (Resim 3.66.).

Resim 3.66. Pablo Picasso Seramik Vazo 1
Kaynak: (Wikipedia, 2025)

Resim 3.67. Pablo Picasso Seramik Vazo 2
Kaynak: (Wikipedia, 2025)

3.4. Günümüz Dünya Seramik Sanatçılarının Yüz ve Mimik Kullanımı

Dünya seramik tarihinde insanlık var olduğu ilk günlerden itibaren dünyanın her yerleşim bölgesinde orada yaşanan insan gruplarının kültür ve geleneklerine göre form alan seramik üretimlerinde ve sanat eserlerinde insanın sembolizmine ait pek çok dekor ve deseni görmekle birlikte, doğadan pek çok formuda görmek mümkün olmuştur. İnsan kendisini de bu zengin desen denizinin içinde form ve desenlerde kullanmıştır. Günümüze kadar gelen bu üretim süreci halen seramik üretimlerine devam eden pek çok sanatçının eserlerinde görülmeye devam etmektedir.

3.4.1. Robert Arneson

1930 yılında Kalifornia'da doğan sanatçı, Kalifornia College of Arts and Crafts'tan mezun olmuştur, çalışmalarında organik, dışavurumcu formlar yer alırken, zaman içinde çalışmaları estetikten çok daha figüratif ve fikirlere dayalı hale gelmiştir. 1963'te soyutlamadan uzaklaşmış ve popüler nesnelere deneyler yapmaya başlamıştır. Şişeler, daha sonra kupalar ve tabaklar, daktilolar ve tost makineleri ve geleneksel, faydacı seramik fikrini altüst eden eserler üretmiştir.

Eserlerinde el ve ayak parmakları, göğüsler ve penisler gibi insan uzuvlarını dekorlarda kullanmıştır. 1970'lerde insan durumunu incelemek için bir araç olarak otoportreleriyle deneyler yapmaya başlamıştır. 'Kendimle dalga geçme özgürlüğüme sahip olduğumu fark ettim' diyen sanatçı kendi portresini, kilin kendisi kadar önemli bir araç olarak kullanmıştır. Zaman içinde portrelere, arkadaşları, ailesi ve aynı zamanda kritik bir şekilde diğer sanatçıların portreleri de dahil olmuştur. Seksenli yılların sonuna doğru kendi ölümlülüğüyle yüzleşen Arneson, 1992'deki ölümünden önce en dokunaklı ve içe dönük çalışmalarından bazılarında otoportrelere geri dönmüş. İnsan yüz ve mimiklerini eserlerine yansıtırken ayrıca figürlerinin duygu durumlarıyla ilgili nesnelere ve farklı canlıların formlarını da kullanmıştır (George Adams Galery, 2025). Eğitimci ve seramik sanatçısı olan Robert Arneson sosyoloji, politika ve ekonomi hakkında temaları çalışmalarında mizahi bir dil ve ironi ile ifade etmiştir. Sanatçı ile izleyenlerin arasında Carl Gustav Jung'un ifade ettiği gibi kolektif bilince ait bir dil olduğu söylenmiştir. Robert Arneson eserlerinde bu ironik dili kullanırken, seramik malzeme ve tekniklerini güçlü bir şekilde kullanmıştır. Aynı zamanda Sürrealist eğilim gösteren seramik eserlerinde rüyada gibi hissedilecek, gerçekte olması mümkün olmayan durumları da mizahi bir dille anlatmıştır.

Robert Arneson, 1964 ile 1992 yılları arasında pişmiş toprak ve sırlı seramiklerden oluşan alay ve ironi içeren yüzden fazla kendi otoportrelerinden oluşan koleksiyonunu bir sergi ile sunmuştur. İnsanın personalar gibi birden çok yüzünün olduğunu ve aynı zamanda farklı fikirleri taşıdığını ifade etmiş ve eserleriyle de anlatmıştır (Resim 3.67.), (Resim 3.68.), (Resim 3.69.), (Resim 3.70.).

Resim 3.68. Robert Arneson Seramik Büst 1
Kaynak: (George Adams Galery, 2025)

Resim 3.69. Robert Arneson Seramik Büst 2
Kaynak: (George Adams Galery, 2025)

Resim 3.70. Robert Arneson Seramik Büst 3
Kaynak: (George Adams Galery, 2025)

3.4.2. Vilma Villaverde

1942'de Arjantin, Buenos Aires'te doğan sanatçı, 1961'de Güzel Sanatlar Enstitüsü Prilidiano Pueyrredón' dan mezun olmuş, 2004'te Misiones Ulusal Üniversitesi'nde (Misiones, Arjantin) sanat eğitimi alanında masterını tamamlamıştır. Sanatçı seramik eserlerinde çalışmalarını tamamlayan banyo aksesuarlarını kullanmaktadır. Şu anda Latin Amerika Temsilcisi olarak Uluslararası Seramik Akademisi Konseyi üyesi olan sanatçı, seramik endüstrisinin ürettiği parçaları başka parçalarla mükemmel bir şekilde bir araya getirdiği seramik heykeller üretmektedir. Sürekli çalıştığı formlarında, anatominin bir parçası olan bazı

olumsuzluklara rağmen, fanteziler yaratmış, bu durumu ‘bir iş yapmayı öğrendiğimde, başka bir şey bilmediğimi düşünüyorum’ şeklinde ifade etmiştir. Bir dönem eski fotoğraflara bakıp, seçtiği karakterlere, sanayi için üretilmiş malzemelere yakışacak renkler olması için denemeler yaparak seçmiştir. Sanatçının eserlerinde mükemmeliyetçi bir yaklaşım görülmemekte, eserlerin büyük kısmı, farklı parçaların birleştirilmesiyle oluşmaktadır. Sanatçı ‘gerçekçilik için kişisel zevkinize göre kendi kültürlerinizdeki renkleri keşfedin.’ der (Semilladearcilla, 2025), (Resim 3.71.), (Resim 3.72.), (Resim 3.73.).

Resim 3.71. Vilma Villaverde Seramik Eser 1
Kaynak: (Semilladearcilla, 2025)

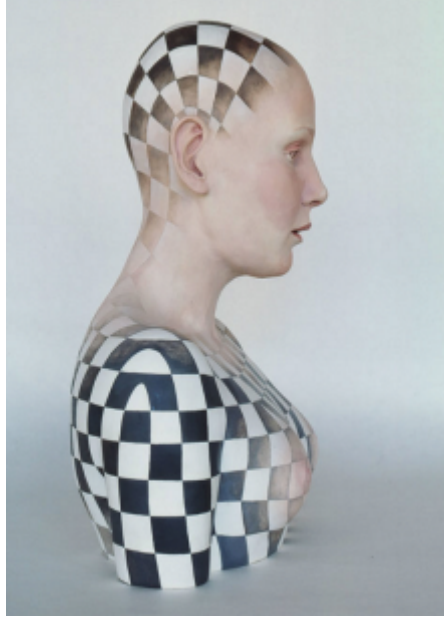
Resim 3.72. Vilma Villaverde Seramik Eserler 2
Kaynak: (Semilladearcilla, 2025)

Resim 3.73. Vilma Vilaverde Seramik Eserler 3
Kaynak: (Semilladearcilla, 2025)

3.4.3. Beverly Mayeri

Beverly Mayeri, Amerikalı bir stüdyo sanatçısıdır. Lisans derecesini UC Berkeley'den, yüksek lisans derecesini ise SF State'de heykel alanında almış, annesinin manzara resimleri çizmesini ve babasının mizahi karakterlerle kısa hikayeler yapmasını izleyerek sulu boya resim sanatına erken yaşta maruz kalmıştır. San Francisco, New York, Chicago ve St. Louis'de kişisel sergileri açmış ve şu anda Chicago'daki Perimeter Gallery tarafından temsil edilmektedir. Çalışmaları Los Angeles County Sanat Müzesi, Honolulu Sanat Müzesi, Racine Sanat Müzesi, Canton Sanat Enstitüsü, Yüksek Sanat Müzesi ve diğerlerinin yanı sıra birçok özel koleksiyondaki kalıcı koleksiyonlarda yer almaktadır (Resim 3.75.), (Resim 3.76.), (Resim 3.77.), (Resim 3.78.).

Resim 3.74. Beverly Mayeri, Kareli Kadınlar
1979 20x16x8 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Resim 3.75. Beverly Mayeri, Yeni Medusa
1980 18x14x14 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Resim 3.76. Beverly Mayeri, Örgü
1990 18x16x9 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Resim 3.77. Beverly Mayeri, Gölge Yüzler
1990 30x21x10 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Yaptığı yüzler, bedenler ve büstler üzerinde sanki dövme gibi ince ve detaylı işlenmiş desenler görülmektedir. Desenlere yakından bakıldığında Jung'un gölge arketipinde anlattığı gibi, gün içinde sosyal yaşamdan dışlanmamak için örtülen ya da canın acımaması için unutulmak üzere bilinç altına itilen durum, olay, kişi, duygu ya da davranışları temsil eden semboller görülmektedir. Göz hizasına kadar anatomik olarak dengeli olan figürler, göz hizza

sı çizgisinden sonrası için anatomik yapılarının deforme olarak uzadığı görülmektedir. Arkeik Dönem heykellerini de andıran bu yapılar aslında bilinç ve bilinç altını ayıran alanların kesiştiği görünmez bir çizgi gibi uzanmaktadır. Eserlerde bilinçaltını temsil eden kısım, sembollerle dolu figürler ve uzun formları ile adeta zaman mefhumunun kaybolduğu ve gerçeklik kriterlerinin değiştiği sürrealist bir alana geçmektedir.

Özellikle boyama tekniği ile akriliği suluboya gibi hafif ve pastel renkler kullanarak boyaması çalışmalarının rüya gibi hissedilmesini desteklemekte ve bilinçdışı semboller ve çağrışımlarla izleyiciyi, yarattığı alana davet etmektedir.

3.4.4. Penny Bidwell

1968 yılının 1 Nisan Şaka Günü'nde gezici bir karnavalda dünyaya gelmiş, annesi yetenekli bir balerin ve karnaval gösteri kızı olan sanatçının, babasında en büyük gezici karnavallardan birinde çalışmalarını sürdürmüştür. Büyük büyükannesini daha iyi anlamak için seramik figürler yaptığını ifade eden sanatçı, duygusal ve sezgisel bir yerden eser yaratarak portrelerin yüz ifadeleriyle duygu durumlarını anlatmaktadır. Örneğin Yas isimli eserinde, Meksika'da yerel koro gruplarının Ave Maria'yı söyleyen siyah dantel mantillalar giymiş bir grup kadının geçit töreninden etkilenmiş, her biri yüzlerine garip bir turuncu parıltı veren bir mum taşmakta ve bu parçalarda üzüntülerinde ve ölen kişiye bağlılıklarında gördüğü güzelliği aktarmaya çalıştığını ifade etmektedir (Pennybidwel, 2025), (Resim 3.79.), (Resim 3.80.), (Resim 3.81.), (Resim 3.82.).

Resim 3.78. Penny Bidwell, Göksel Çadır
2024, Seramik, 14 x11x10
Kaynak: (Pennybidwel, 2025)

Resim 3.79. Penny Bidwell, Kadın Büst 1
15x10x6 cm, 2024
Kaynak: (Pennybidwel, 2025)

Resim 3.80. Penny Bidwell, Kadın Büst 2
15x10x6 cm, 2024
Kaynak: (Pennybidwel, 2025)

Resim 3.81. Penny Bidwell, Kadın Büst 3
15x10x6 cm, 2024

Kaynak: (Pennybidwell, 2025)

3.4.5. Jennie Mccall

Pek çok sanat disiplini için eserler üreten sanatçı porselenin şeffaflığından yararlanarak eserler üretmiştir. Sanatçı eserleri için ilhamı İskoç sınırlarında büyürken doğanın ve yerel folklorun bolluğuyla çevrili doğasından aldığı ifade etmektedir. Çocukluğunun en mutlu günlerini, daha sonra bulmak üzere kitapların sayfaları arasına bastırılmış çiçek ve yaprakları toplamakla geçiren sanatçı, şimdi bu topladığı mücevherleri bazı seramik heykellerinde çıkartma olarak kullanmaktadır. Deniz kenarına gittiği her hayal gücünü deniz kızları ve deniz canavarları resimleriyle dolduran deniz kabukları ve çakıl taşlarıyla yüklü olarak geri dönerek, üretmeye tutkulu bir sanatçı olan Jennie McCall profesyonel illüstrasyon kariyerinin yanı sıra seramik ve karışık medyada pratiğini geliştirerek fikirlerinde ilhamı doğa ve mitolojiyle derin bir şekilde bağlantılı olmaya devam etmektedir. Kile ekstra güç kazandırmak için genellikle seramik ve porselen kullanan sanatçı çalışmalarındaki detayları geliştirmek için oksit ve sır karışımı kullanmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda sergiler düzenleyen Jennie McCall, ödüllü çalışmaları, porselenin yarı saydam ve saf niteliklerini yakalayarak ustaca kullanımıyla gizem ve merak uyandırmaktadır. Jennie'nin çarpıcı heykelleri ve illüstrasyonları ülke çapında ve yurtdışında sergilerde sergilenmektedir. Birçok ödül almıştır ve Royal Mail ve Royal Society of Arts dahil olmak üzere birçok özel koleksiyonda eserleri yer almaktadır (Mccall, 2025), (Resim 3.82.), (Resim 3.83.), (Resim 3.84.), (Resim 3.85.).

Resim 3.82. Jennie Mccall, Porselen Büst 1
Kaynak: (Mccall, 2025)

Resim 3.83. Jennie Mccall, Porselen Büst 2
Kaynak: (Mccall, 2025)

Resim 3.84. Jennie Mccall, Porselen Büst 3
Kaynak: (Mccall, 2025)

Resim 3.85. Jennie Mccall, Porselen Büst 4
Kaynak: (Mccall 2025)

3.4.6. Adina Solomonovich

1987 yılında Jerusalem Bezalel Art Academy seramik bölümünden mezun olmuştur. 1988-2020 yılları arasında seramik öğretmenliğine devam etmiştir. Çalışmalarının merkezinde her zaman insanlar olmuştur. Günümüzün bilgi dolu gerçekliğinde artık var olmayan masum ve hayali bir dünyaya özlem duyduğunu ve özellikle monokrom renk seçimiyle bu duyguyu aktarmaya çalıştığını söylemiştir. Eski filmlere ve 'dünün dünyası' dediği bu dünyaya olan

sevgisi eserlerine yansımıştır. Belli bir anı sanki duraklatılmış bir film karesi gibi yakalayıp huzurlu ve lirik kompozisyonlar oluşturduğunu söylemiştir. Eserlerinde zaman zaman kullandığı hayvan formları ile hem eserine hemde hayata beklenmedik bir unsur kattığını söylemiştir (Cocaproject, 2025), (Resim 3.86.), (Resim 3.87.), (Resim 3.88.).

Resim 3.86. Adina Solomonovic, Seramik Heykel 1
Kaynak: (Cocaproject, 2025)

Resim 3.87. Adina Solomonovic, Seramik Heykel 2
Kaynak: (Cocaproject, 2025)

Resim 3.88. Adina Solomonovic Seramik Heykel 3
Kaynak: (Cocaproject, 2025)

3.4.7. Sergei Usipov

1963'te Rusya'nın Stravapole kentinde doğmuştur. Bir ressam ve heykeltıraşın oğludur. 1964'ten itibaren Ukrayna'da büyümüş ve Kiev'de eğitim görmüştür. Isupov'un ailesi, babası, annesi ve kardeşi, hepsi tanınmış sanatçılardır. Ukrayna'nın Kiev kentinde yaşamaktadırlar.

Kişisel deneyimlerden ve insan gözlemlerinden yararlanarak, otobiyografiyi evrensel anlatıyla bütünleştiren eserler yaratmaktadır. Her bir seramik eseri benzersiz kılan güçlü ve ırksal olarak belirgin yüz hatları görülmektedir. Yoğun dövmeli yüzler ve dokulu yüzeyler, bu eserleri geleneksel Rus sanatının estetiğine ve çağdaş çizim stillerine bağlamaktadır. Çalışmalarının, hayal gücünden esinlenen ancak yaşam deneyimlerine dayanan durumlarla ilgili olup, ordaki karakterleri tasvir ettiğini söyler. Sanat eserlerinde, ifade edilen duyguları takip ederek ortaya çıkan geçici anları, el hareketleri, göz hareketlerinin bir bileşimini yakalayarak figüre dönüştürür. 'Bu ayrıntıların hepsi gerçek gözlemlerden türetilmiştir ancak hayatım boyunca toplanır veya biriktirilir. Çizilmiş resimler ve yontulmuş formlar aracılığıyla, tıpkı bir kolaj oluşturabileceğiniz gibi, yüzleri, vücut tiplerini yakalar ve oluşturmak için sembolik öğeler kullanırım. ' der. Eserleri genellikle gerçeküstü özellikler ve karmaşık yüz ifadeleri içeren büyük ölçekli baş ve büstlerden görmek mümkün olmaktadır. Dövme şeklinde kollektif bilincin temsili sembolleri sessiz ifadeler olarak izyeciye kendisini anlatıyor. Bazı büyük boy eserlerinde de Carl Gustav Jung'un arketiplerinden anima ve animusu izlerini görebiliriz (Usipov, 2025), (Resim 3.89.), (Resim 3.90.), (Resim 3.91.).

Resim 3.89. Sergei Usipov Porselen Büst 1
Kaynak: (Usipov, 2025)

Resim 3.90. Sergei Usipov Seramik Eser 1
Kaynak: (Usipov, 2025)

Resim 3.91. Sergei Usipov Seramik Eser 2
Kaynak: (Usipov, 2025)

3.4.8. Arek Swezed

1969 yılında doğan sanatçı. Lublin'de yaşamaktadır. Yaklaşık on yıl önce, kurumsal zincirleri terk ederek kendi seramik atölyesini kurmuştur. Sanatçı yol, geçiş ve uçma hayalleri motifinin sürekli olarak geçtiği küçük ve orta boy seramik heykeller çalışmaktadır. Heykellerinin çoğu Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere pek çok ülkede sergilenmiştir. Eserlerindeki kişiler ilustratif masalsı kahramanlar gibi, her biri ayrı özelliklere ve ekipmana sahip. Üzerlerinde taşıdıkları ya da etraflarında olan, müzik aletleri, şapkalar, taçlar, farklı

giyisileri ve mekanı hissettiren geometrik formlarla bir rüyayı ve sembollerini çağrıştırmaktadır (Artin House, 2025), (Resim 3.92.), (Resim 3.93.), (Resim 3.94.), (Resim 3.95.).

Resim 3.92. Arek Szwed, Fırtına Takipçisi
2024 Seramik Heykel, 44 cm x 16 cm
Kaynak: (Artinhouse, 2025)

Resim 3.93. Arek Szwed, Son Gösteri
2024 Seramik Heykel, 44 cm x 15 cm
Kaynak: (Artinhouse, 2025)

Resim 3.94. Arek Szwed, Mavi Kalp
2019, Seramik, 53 Cm x 15 Cm
Kaynak: (Artinhouse, 2025)

Resim 3.95. Arek Szwed, Üç kralın Yolculuğu
2024, 56 cm x 20 cm
Kaynak: (Artinhouse, 2025)

3.4.9. Sally Mac Donell

1971 doğumlu sanatçı 1994 yılında seramik bölümünden mezun olmuştur. Kocası Neil MacDonell ile birlikte Bath'ta bir stüdyo kuran sanatçı burada bağımsız olarak çalışmış eserlerinde insanlardan etkilendiğini, insanları çok iyi gözlemlediğini ifade etmektedir. "İnsanlar arasındaki farklılıkları fark etmeye bu kadar çok enerji harcanan bir dünyada, hepimizin paylaştığı duyguları, arzuları, tavırları arıyorum, sıradan olanı özel bir şeye dönüştürüyorum." Sözleriyle sanatsal görüşünü ifade etmektedir (Macdonell, 2025), (Resim 3.96.), (Resim 3.97.), (Resim 3.98.), (Resim 3.99.).

Resim 3.96. Sally Mac Donell Kadın Büstler 1
Kırmızı Kil Büst
Kaynak: (Macdonell, 2025)

Resim 3.97. Sally Mac Donell, Kanatlı Şapkalı Gövde Çifti
Kaynak: (Macdonell, 2025)

Resim 3.98. Sally Mac Donell, Mavi Şapka
Kırmızı Kil Büst
Kaynak: (Macdonell, 2025)

Resim 3.99. Sally Mac Donell, Mavi Fan
Kırmızı Kil Büst
Kaynak: (Macdonell, 2025)

3.4.10. Melanie Bourget

1973 doğumlu olan Mélanie Bourget, Fransız bir heykeltıraştır. Heykellerinde insanı ana motif olarak ele almaktadır. Seramik çalışmalarını çok eski bir Japon tekniği olan Raku tekniği ile üreten sanatçı, gerçekçilik ve mizahın kesişme noktasında çağdaş ve sıradışı bir tarz

oluşturmuştur. Seramikten yapılmış tüm eserlerinde kullandığı raku tekniği onlara varlığın tüm kırılmasını gösteren çatlak bir görünüm vermektedir. Mélanie Bourget'in raku heykelleri, insan yüzü ve ifadesinin bir keşfidir.

Heykellerinde çoğunlukla ciddi ya da gizemli kadın imgesi kullanmaktadır. Büst portreleri izleyiciye her zaman bariz bir mizah dokunuşu olan ve çekici saç stillerine sahip, gülümseyen, meslektaşlarıyla veya izleyiciyle tam bir tartışma halindeki kadınları sunmaktadır.

Eksantrik saç stilleri, dokular, dövme ve desenler taşıyan, ilgi çekici büstlerden oluşan eserleri, izleyicide derin duygusal tepkiler uyandıran gerçekçi karakterlerle, hayal ürünü fantezi karakterler arasında gidip gelmektedir. Sanatçının gizemli karakterlerinin derin duyguları aktaran şiirsel, kırılmalı yüz ifadeleri olduğu görülmektedir (Kelliemillerart, 2025), (Resim 3.100.), (Resim 3.101.), (Resim 3.102.), (Resim 3.103.).

Resim 3.100. Mélanie Bourget, Heaven Scent 1
Seramik Raku, 28x16x10 cm
Kaynak: (Kelliemillerart, 2025)

Resim 3.101. Melanie Bourget, Heaven Scent 2
Seramik Raku, 29x20x24 cm
Kaynak: (Kelliemillerart, 2025)

Resim 3.102. Melanie Bourget, Dream Weaver
Seramik Raku
Kaynak: (Kelliemillerart, 2025)

Resim 3.103. Melanie Bourget, Thorns and Roses
Seramik Raku
Kaynak: (Kelliemillerart, 2025)

4. CARL GUSTAV JUNG FELSEFESİ VE ARKETİPLER BAĞLAMINDA SERAMİK SANAT YAPITININ İNCELENMESİ DÜNYA VE ÜLKEMİZ SERAMİK SANATÇILARI

Carl Gustav Jung felsefesi bağlamında Tezde araştırması yapılan sanatçılardan bazılarının eserleri üzerinde daha geniş bir inceleme yapılarak Carl Gustav Jung felsefesi ve Arketipler bağlamında incelemeler yapılacaktır. Bu bölümde Türkiye'den Ayfer Karamani ve Orçun İlter ile dünya seramik sanatçılarından Beverly Mayeri ve Sergei Usipov'un eserleri-daha yakından ve geniş bir çember içinde değerlendirilmiştir.

Bu bölümde incelenecek olan sanat eserlerinde sanatçının ruh halini eserlerine nasıl form, renk ve doku olarak yansıttığına bakılmıştır. Duygu ve düşüncelerini seramik bir forma dönüştürürken kullandıkları teknik ve materyal seçiminin nasıl olduğu değerlendirilmiştir. Eserlerde kullanılan semboller varsa, bilinç, bilinç dışı, ya da kolektif bilinçten mi gelmiş, işaret ettiği kavramlar neler, değerlendirilmiştir. Bazı hipotezler üzerinden sanatçının ruh hali, seramik eserlerin estetik ve yapısal özelliklerini, renk tonlarını doğrudan etkilemiş mi araştırılmıştır.

Carl Gustav Jung'un felsefesi içindeki değerlendirmelerde sanat yapıtının sanatçının bilinç dışını yansıttığına değinilmiştir. Psikolojik araştırmalardan da bir sanat eserinin oluşumunun açıklamasını ve sanatçıyı yaratıcı kılan faktörleri ortaya çıkartmasını bekleyebiliriz. Daha önce de ifade edildiği gibi Carl Gustav Jung eserin incelenerek sanatçının aile ilişkileri ve çocukluk yaşantıları gibi konuların anlaşılabilmesine değinilmiştir.

Sanat eserini karmaşık psişik faaliyetlerin ortaya çıkardığı bir şey olarak ele almak gerekmektedir. Şekillenerek somut hale gelmiş bir esere bakarken, sanatçının yaratım sürecine de psikolojik açıdan bakılması gerekmiştir. Birbirinden ayrı değerlendirme mümkün olmayabilir çünkü aralarında sıkı bir bağ vardır. Sanat eserini inceleyerek, sanatçı hakkında bazı bilgiler edinmek kabildir. Sanatçı hakkındaki bilgilerden kalkarak sanat eseri hakkında bilgilere varmakda kabildir. Ama bu yollarla elde edilen bilgiler hiçbir zaman kesin değildir (Jung, 1981: 53). Orçun İlter'in eserlerinde de kolektif bilince ait semboller görülmektedir. Carl Gustav Jung'a göre, her birey kişisel anıları haricinde birtakım ilksel simgeleri bilinçdışında taşır. Kalıtım yoluyla aktarılan bu simgeler, belirli mitlerin ve efsanelerdeki motiflerin başka zaman ve kültürlerde tekrarlanmasıyla kendini gösterir (Pehlivan, 2017:364).

Orçun İlter'in bilge bir adamı anlattığı seramik büst ve bir başka eseri olan kadın formu eserlerinde 'Uzak Doğu' da gücün, başarının simgesi olan ejderha figürü net olarak

görülmektedir. Kadın figürünün elinde tuttuğu altın top ile de kadının kutsallığına gönderme yapılmaktadır. Ağıt isimli eserinde kullandığı siyah ve beyazın kontrastı eserin adı ile de bakılığında ying yang sembolündeki gibi hayatın iyi kötü, güzel, çirkin, acı, tatlı gibi dualitelerden oluştuğu ifade edilmiştir.

Resim 4.1. Ejderha ve Kadın
Elle Şekillendirme, Yüksek Derece
Kaynak: (İlter, 2023)

Resim 4.2. Ejderha ve Bilge Adam
Elle Şekillendirme, Yüksek Derece
Kaynak: (İlter, 2023)

Ayfer Karamani'nin eserlerine bakıldığında sergilerinin genel karakteristik özellikler taşıdığı görülmektedir. Benzer görünümlerinin yanı sıra de her biri kendi içinde farklı özellikler

taşımaktadır. 1970 yıllarda ürettiği seramik çalışmalarda doğal renklerle uyum içinde soyut formlar ve panolar çalışmıştır. Sonraki yıllarda, aynı renk skalası içinde kalarak doğa formlarının etkisinde kalmıştır. Soyutlamaları giderek en çok dağların, kayaların etkisini yansıtır; bu çalışma biçimi, kendi özel sırlarıyla tam bir bütünleşme sağlar. Aynı yıllarda bu doğa soyutlamalarının içine insan figürleri karışmaya başlar. Kahverengi, gri ve turkuvaz tonlarının ağırlıklı olduğu, çoğunlukla tek renkli eserlerde betimlenen insanlar, genellikle acılarını ifade eden yarı soyut biçimlerdir. Bu tarz, 1980'li yıllarda da sürer. Ama 1990'lardaki çalışmalarına bakıldığında, bu insan figürlerinin ifadelerinin giderek yumuşadığını, hatta âşıklara dönüştüğünü görürüz. Çaresizlik ve acı, yerini iki insanın birbirine olan aşkına bırakmıştır (Seramik Türkiye, 2025).

Kayaların içinden doğuyormuş gibi gözüken bu formlar bir doğum, yeniden doğuş hakkında düşüncelerini yansıtmaktadır. Doğum ve Anne Arketipi olarak düşünebileceğimiz pek çok kadın figürü üreten sanatçı Kişisel anne ve büyük anne; üvey anne ve kayınvalide, gibi Anne arketipinin sayısız tezahürünü üretmiştir. İlişki içinde olunan herhangi bir kadın, örneğin süt anne ya da dadı, ata, bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, özellikle Tanrı'nın anası, Bakire Meryem (gençleşmiş anne olarak örneğin Demeter ve kore), anne arketipinin özellikleri ‘annelik’ ile ilgilidir. Seven anne veya korkunç anne (Kali) (Jung, 2021:22-23). Ayfer Karamani'nin eserlerinde genç kadın, ağıt yakan kadın, hamile kadın, tanrıçalar gibi pek çok formu anne arketipi bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Resim 4.3. Kadın Heykelleri 5
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

90'lı yıllarda bir dönem, Antik Dönem tapınaklarındaki mimari elemanlardan etkilenecek seramiklerine aktarmaya başlamıştır. İnsan gruplarını gördüğümüz panolar yapmıştır. Bu panolarda bazen dans eden bir kadın, bazen bir çocuk suratı görmek mümkündür. Ve genellikle tek renk kullanmayı tercih etmiş ama var olan renk skalasına mat kırmızılar, mat siyahlar eklenmiştir. Yine bu çalışmalarında gördüğümüz sembollerin kolektif bilinçte toplanmış yaşam sembolleriyle oluştuğu düşünülebilir. Son yıllarında daha çok heykel çalışmalarına ağırlık vermiştir. Heykellerinin boyutları giderek büyümüş; koskoca çamur yığınlarına sözünü geçirir ve neredeyse kendi boyuna ulaşan, sanki yaşamını tek başına sürdürebiliyor olmanın bir yansıması diye nitelendirilebilecek tek kadın heykelleri yapmıştır (Seramik Türkiye, 2025).

Resim 4.4. İnsanlar
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

Resim 4.5. Kadın Heykel 6
Ayfer Karamani Anısına Sergisi Bursa Arkeoloji Müzesi
Kaynak: (Ülker, 2025)

Dünya seramik sanatçılarından Beverly Mayeri'nin tüm dönemlerinde ürettiklerinin kapsamına baktığımızda yoğun olarak insan figürünü kullandığını görülmektedir. Yaptığı insan yüzleri ve formlarında net olarak görünen dövme şeklinde ve semboller içeren desenler bulunmaktadır. İnce detaylı olarak kazılarak, alçak ve yüksek kazımlarla oluşturduğu desenler fırça dekoru boyanmıştır. Eserlerinde kullanmış olduğu bu desenler Carl Gustav Jung'un bilinç dışı ve kolektif bilinçdışı kavramlarında olduğu gibi, gün içinde yaşanan ve unutulmak üzere bilinç altına itilen duygu ya da bastırılmış davranışları temsil eden semboller olabileceği görülmüştür. Seramik insan heykellerinde sıkça görülen göz hizasına kadar anatomik olarak dengeli olan figürlerin, bu hizanın altında kalan bölümlerde uzadığıdır. Arkaik Dönem heykellerini de andıran bu bölünme bilinç ve bilinç altını ayıran alanlar gibi algılanmaktadır. Bilinçaltını temsil eden bölümün sembollerle figürlerin görüntüsü gerçeklikten çok sürrealist bir alana geçildiğini hissettirmektedir. Özellikle akriliği suluboya gibi hafif ve pastel renkler kullanarak boyayıp bu teknikle eserlerinin rüya gibi hissedilmesini desteklemiştir.

Resim 4.6. Birbirine Bağlı
2017 yükseklik:35 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Resim 4.7. Gün Ağarması
2001, 71x53x21 cm
Kaynak: (Beverlymayeri, 2025)

Bir ressam ve heykeltıraşın oğlu olan Sergei Usipov'un eserlerinde güçlü bir anlatım dili görülmektedir. İnsanları gözlemleyerek oluşturduğu seramik heykellerinde kişisel deneyimlerinin önemli bir rolü olduğunu kendisi de ifade etmiştir. Seramik heykellerinde ırksal olarak belirgin güçlü yüz hatları görülmektedir. Sergei Usipov'da eserlerinde de çokça dövmeli yüzler ve dokulu yüzeyler kullanmıştır. Eserlerinin, bilinçaltındaki görüntüler gibi genellikle gerçeküstü özellikler ve karmaşık yüz ifadeleri içerdiği görülmüştür.

Baş ve büstlerde dövme şeklinde kolektif bilinçdışının temsili sembollerini ve büyük boy çalışmalarında da Carl Gustav Jung'un arketiplerinden Anima ve Animus'un izleri görülmektedir.

Resim 4.8. Sergei Usipov, Seramik Eser 3
Kaynak: (Usipov, 2025)

Resim 4.9. Sergei Usipov Porselen Büst 2
Kaynak: (Usipov, 2025)

Carl Gustav Jung felsefesi kapsamında Arketipler ve bunlara bağılı olarak; Psişe, Ego, Gölge, Anima ve Animus gibi kavramlar sanat psikolojisi bağlamında, eserler ve eserleri üreten sanatçılar hakkında daha derin fikir sahibi olmayı mümkün kılmaktadır. Fakat bu yorum izleyiciye ve kişiye özel bir anlam taşıyacaktır. Çünkü bu yorumları getiren kişinin de deneyimleri ile birlikte psişesi kapsamında kendi değerleri ve yargıları olabilir. Dolayısı ile konunun başında da söylendiği gibi sanat eserini inceleyerek, sanatçı hakkında bazı bilgiler edinmek mümkün ve sanatçı hakkındaki bilgilerden yola çıkarak da sanat eseri hakkında yorum yapılabilir. Sanat psikolojisi ışığında değerlendirmeler yapılsa da bu yollarla elde edilen bilgiler hiçbir zaman kesin olmayacaktır.

5. YÜZ VE MİMİK KULLANIMI İLE KİŞİSEL UYGULAMALAR

5.1. Tema Belirleme

‘Jung Felsefesinde Arketipler Kavramı Işığında Seramik Sanatında İnsan Yüzü Kullanımı ve İfade Olanakları’ konulu yüksek lisans tezinin uygulamaları araştırmacı tarafından birinci, ikinci ve üçüncü bölümden yararlanılarak, kendi belleğinde ve kişiliği içinde yakaladığı arketip öğelerine göre oluşturulmuş; personaların yüz ifadelerini ve mimikleri eserlerine yansıtılmıştır. Bununla birlikte Psişe, Anima, Animus ve Gölge gibi arketipler ile birlikte Ego kavramı seramik olarak yorumlanmıştır.

Bazı izleyiciler yüz kullanılan sanat eserlerini rahatsız edici bulur. Eserleri inceleyince nedenini anlarız. Sanatçıların eserlerinde kullandıkları portreler ve şahsiyetler aslında sanatçının kendisinin, aile üyelerinin ve arkadaşlarının alter egolarıdır. Yapılan uygulamalarda seramik olarak ürettiği psikolojik portrelerin yüz ifadesi ve mimiklerine bakarak duygu durum ve ifadelerinin anlaşılması planlanmaktadır. Uygulamalar bu anlatımı verebilmek için farklı seramik teknikleri kullanılarak, sanat eserlerine yansıyan psikolojik arketiplerin Carl Gustav Jung’un ‘Gölge arketipi’ ve ‘Personalar’ kavramları üzerinden hareket edilmiştir. Seramik eserlerde yüz ve mimik kullanımını seramik sanatında gelişimi, paralelinde üretim sürecine yansımıştır.

Bu çalışmada psikolojik figürleri oluştururken, görünmeyen gölge ve görünen somut yüz formları ile bilinç altından geleni ürtmenin niteliği gösterilmeye çalışılmaktadır. Seramik Figürler uygulanırken teknik, renk, malzeme seçimi ve figürlerde kullanılan ifadeler örneklenmektedir. Bazen dışavurum malzeme ve teknik kullanımlar için rastlantısallığıda barındırmaktadır.

Şekillendirme aşamasında yüz ve mimik detaylarının ilk modellerini elle şekillendirmiş, şekillendirilen seramik formların alçı kalıpları alınmıştır. Kalıbın içine renklendirilen çamurlar elle basılarak tamamlanıp çoğaltmalar yapılmıştır.

Şekillendirilen yüz formlarının, 940 derece sıcaklıkta elektrikli fırında bisküvi pişirimleri yapılmıştır. Daha sonra sır altı boyalar, renkli, mat sırlar, artistik sırlar kullanılarak ve farklı pişirim teknikleri uygulanarak 1050-1100 derece sıcaklıkları arası ikinci pişirimleri yapılmıştır.

Yüz ve mimikleri hazırlamak için beş ana figürden yola çıkılarak hazırlanan kalıplar bu yüz ifadelerini incelerken kendi çocukluk ve gençlik dönemlerinde yaşadığı iyi ya da kötü anılarda rol oynayan karakterlerin yüz ve mimiklerinden yola çıkılmıştır. Sanatçı bir anne

babanın çocuğu olarak dünyaya gelen araştırmacı hayata farklı ve farkında bir bakışla bakmaktadır. Kùçük yaşlarda da gazete ve dergilerdeki insan yüzlerini kesip farklı parçalarla bir araya getirip yeni karakterler yaratmıştır. Bazen de beğenmediği insan yüz ve ifadelerini sağ, gülümseme ya da kıyafetler çizerek güzelleştirmeye çalışmıştır. Her zaman gerçeği saklayan insanları yüz ifadelerinden anlamak üzerine okumalar yapmış, kendisini insan psikolojisi ve davranışları hakkında gelişirmeye devam etmiştir. Deęiřken insan davranışları içinde birbirlerini aldatan, sahte personalarla aile kuran ya da toplumsal statülerini korumaya çalışan zayıf insanları keşfetmek, görünür kılmak uygulamalarınr parçası olmuştur.

Bazen mutlu bir gülümseme, bazen endişeli bir bakış, bazen gözlerini kapamış ie dönmüş sakin yüzler bazen de gölgesi yüzüne vurmuş öfkeli sert ifadeleri olan yüzler ana konuyu oluşturmaktadır.

5.2. Model, Kalıp ve Ürün Hazırlama

Çalışmaya baz oluşturacak iki kadın iki erkek yüz figürü için beyaz seramik çamurundan modeller elle şekillendirme tekniği ile oluşturulmuştur (Resim 5.1.), (Resim 5.2.), (Resim 5.3.), (Resim 5.4.).

Resim 5.1. Çalışma 1
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.2. Çalışma 2
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.3. Çalışma 3
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.4. Çalışma 4
Kaynak: (Ülker, 2024)

Elle şekillendirilen yüzlerin alçı kalıpları alınmış hazırlanan pigmentlerle renklendirilmiş çamurlar basılarak farklı personaları ifade etmek üzere şekillendirilmiştir (Resim 5.5.), (Resim 5.6.), (Resim 5.7.), (Resim 5.8.).

Resim 5.5. Çalışma 5
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.6. Çalışma 6
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.7. Çalışma 7
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.8. Çalışma 8
Kaynak: (Ülker, 2024)

Beyaz seramik çamuru seramik pigmentlerle renklendirilmiştir. Toz pigmentler önce suyla yumuşatılıp homojen hale getirilmiş daha sonra beyaz seramik çamuruna yedirilerek renk alması sağlanmıştır. Hazırlanan alçı kalıplarda ilk olarak beyaz çamurla uygulamalar yapılmıştır. Kalıpların içine parça parça alınan beyaz çamurlar düzgün bir yüzey oluşturacak şekilde basılmış ve alçının çamuru bırakması için biraz kuruması beklenip çamur form kalıbın içinden alınmıştır (Resim 5.9.), (Resim 5.10.), (Resim 5.11.).

Resim 5.9. Çalışma 9
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.10. Çalışma 10
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.11. Çalışma 11
Kaynak: (Ülker, 2024)

Daha önceden hazırlanan kalıplara doku oluşturmak için pirinç, mercimek, kahve gibi organik malzemeler koyup renkli çamurları bölge bölge kalıba bastırıp birleştirerek yeni renkli yüzler oluşturulmuş. 940 derecede sırsız pişirimleri yapılmış ve ikinci pişirimleri de 1040 derecede tamamlanan yüzler grup haline getirilmiştir (Resim 5.15.), (Resim 5.16.), (Resim 5.17.).

Resim 5.12. Çalışma 12
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.13. Çalışma 13
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.14. Çalışma 14
Kaynak: (Ülker, 2024)

Carl Gustav Jung Felsefesi'ndeki Arketipler kavramı üzerinden Kahraman, Kurban, Persona Anima- Animus, ve Psişe arketiplerinden hareketle uygulamalar üretilmiştir. Bilinç ve Bilinç dışı kavramları da form olarak ifade edilmiştir.

Kahraman Arketipi; Mağrur duruşlu ve gözlerini kapatmış düşüncelerine dalmış bir form olarak zihni temsil eden bir yarım küre üstüne yerleştirilen yüz formu olarak ifade edilmiştir. Kahraman miti dünyadaki en yaygın mittir. Rüyalarda kendini gösterir ve derin bir psikolojik anlama sahiptir. Bir kahramanın doğumu, kötü güçlerle mücadelesi kibir denen günaha kapılması ve ihanete uğrayarak düşürülmesi ya da ölümüne neden olan kendini 'kahramanca' feda edişi gibi hikayeleri defalarca duyarız. Kahraman mitinin asıl görevi kişinin kendi gücünün ya da güçsüzlüğünün farkına varmasıdır. Hayatta zahmetli görevlere hazırlayacak biçimde ego bilincinin gelişmesi olduğunu göstermiştir (Jung, 2015: 106-107), (Resim 5.18.).

Resim 5.15. Kahraman Arketipi

Kaynak: (Ülker, 2024)

Kurban Arketipi; Hatasından ya da seçimlerinin yanlış olmasından dolayı yaşadığı travmatik olaylar için hep başkalarını suçlayan kendisinin bir kurban olduğunu düşünen insanı anlatmak için şamot çamurdan yapılmış, pigmentlerle yüzeye doku verilmiş yarım küre üstüne yerleştirilen yüz formu acı ve hüznü dolu yüz ve mimiklerle olarak ifade edilmiştir. Biz insanlar, her ne kadar özel yaşamlarımız varsa da büyük bir oranda, yaşadığı yıllar yüzyıllarla sayılan ortak bir ruhun temsilcileri, kurbanları ve geliştiricileriyiz. (Jung, 2009:61). Kahramanın ihanetle, yenilgiye uğradığı örneklerde ayinsel kurban etme motifi özellikle kibire yönelik bir cezalandırma uygulamasıydı (Jung, 2015:110), (Resim 5.19.).

Resim 5.16. Kurban Arketipi
Kaynak: (Ülker, 2024)

Persona; Carl Gustav Jung'a göre Persona, bireyin dünyaya uyum sağlamasını ya da başa çıkabilmesini sağlayan sistemdir. Örneğin, her mesleğin belirli bir personası vardır. İnsan üstüne aldığı rolleri anne, arkadaş, eş, evlat, öğretmen, bilge gibi daha sayılabilecek pek çok rolü üstlenir. Tehlike, insanların personalarıyla özdeşleşmeleridir. Biraz abartıyla, personanın, insanın gerçekte olmadığı ama hem kendisinin hem de başkalarının sandığı kişi olduğunu söyleyebiliriz.” (Jung, 2009:220). Bir insanın aynı anda pek çok personaya sahip olması mümkündür. Bu seramik çalışmasında üç yüze sahip olan bir birey temsil edilmek istenmiştir (Resim 5.20).

Resim 5.17. Personalalar 1
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.18. Personalar 2
Kaynak: (Ülker, 2024)

Yüzler personaları en iyi anlatan formlar olmuştur (Resim 5.21.). Yine yüzlerle Anne, Hilebaz, Kahraman, Kurban, Bakire, Bilge, Büyücü, Anima, Animus gibi pek çok insan özelliğini temsil edilen persona çeşidinden bahsetmek mümkündür. Özel bir Persona da hilebaz arketipini taşıyan personadır. Hilebaz, kahramanı tuzağa düşürerek kurban haline getirendir. Seramik olarak şeytan metaforu ile form olarak çalışılmış ve dikkat edilmesi gerektiğini anlatan uyarıcı renk kırmızı sır ile renklendirilmiştir (Resim 5.22.)

Resim 5.19. Hilebaz
Kaynak: (Ülker, 2024)

Anima ve Animus; Carl Gustav Jung arketipleri bağlamında erkeğin bilinçaltındaki feminen içsel kişiliği anima, kadının bilinç altındaki maskülen içsel kişiliği de animus olarak tanımlanmıştır. Anima ve animus özellikle eş seçiminde ve ilişkiyi yürütmede etkilidir. Bireyleşme sürecinde her iki yönümüzünde farkına varıp bütünleşmesi ve birleşmesi önem taşımaktadır. Psişemiz içinde yin, yang sembolü gibi birbirini tamamlayarak var olan anima ve animusu, bu seramik eserde, hayatın içinde de birleşmesini anlatmak için aynı form şeklinde yüzler olarak ifade edilmiştir (Resim 5.23.)

Resim 5.20. Anima ve Animus
Kaynak: (Ülker, 2024)

Psişe; Psişemiz doğanın bir parçasıdır ve doğanın olduğu gibi psişemizde gizemi sınırsızdır. Bu yüzden ne psişeyi ne de doğayı açıklayabiliriz. Sadece onlara dair inançlarımızı belirtebilir, yapabildiğimiz ölçüde onların işlevlerini nasıl yerine getirdiklerini tarif edebiliriz (Jung, 2015:19). Psişe aynı zamanda bedenin kapsayan ve canlılığını ifade eden geniş bir kavram olarak seramiklerde, camın saydamlığında ruhu ifade etmek için cam ve seramik malzemenin birlikte kullanıldığı bir çalışma yapılmıştır (Resim 5.24.).

Resim 5.21. Psişe- Bilen Göz
Kaynak: (Ülker, 2024)

Gölge; Analitik psikolojide hayati bir önem taşıyan kavramdır. Carl Gustav Jung kişinin bilinçli zihni tarafından ortaya atılan gölgenin, kişiliğin gizli, bastırılmış ve uygunsuz yönlerini içerdiğini gösterir. Rüyalar aracılığıyla kişi kendi kişiliğinin çeşitli nedenlerle dikkatle bakmayı tercih etmediği yanlarıyla bir aşinalık kazanır. Carl Gustav Jung bu sürece ‘gölgenin farkına varılması’ adını verir. Gölgebilinç dışı kişiliğin bütünü değildir. Gölge bazı yönlerden bireyin kişisel yaşamının dışındaki bir kaynaktan gelen kolektif faktörleri de içerir. Görmezden geldiğimiz, önemsemediğimiz ve bastırdığımız yalnızca kişiliklerimizin ‘gölge’ tarafı değildir. Olumlu yanlarımıza da aynı şeyi yapabiliriz. Buna verilen isim de ‘Altın Gölge’ dir (Jung, 2015: 60-114-164).

Gölge arketipinin seramik forma dönüştürülmesinde anlatım için insanımsı ama uzuvları olmayan bir büst formu seçilmiştir. Karanlık renklerle renklendirilmiş ve pişirim sonrası büstün yüz bölgesine bir ayna yapıştırılmıştır. Gerçek kimliğini göstermek istemeyen bir gölge ona bakarak kendini gizlemektedir (Resim 5.25.).

Resim 5.22. Gölge- Ayna
Kaynak: (Ülker, 2024)

Ego; Ego ve gölge gerçekte ayrı olsalarda tıpkı düşünce ve duyguların birbirine bağlı olması gibi çözülmez bir şekilde birbirlerine bağlıdır. Ego ile gölge Carl Gustav Jung’un ‘tahliye savaşı’ adını verdiği bir çatışma içindedir. Bu çatışma ilkel insanın bilinç kazanma mücadelesinde arketipsel kahraman ejderhalar ve diğer canavarlar olarak kişileştirilen kötülüğün kozmik güçleri arasındaki savaşla ifade edilmektedir. Kahraman figürü bireyin

gelişen bilincinde, ortaya çıkmakta olan egonun bilinç dışı zihninin ataletini yenme için kullandığı sembolik bir araçtır (Jung, 2016:114). Varlığının değersiz olduğu yanlarını ihtişamın simgesi altına bulmuş ve her zaman en şahane, en kıymetli, en önemli, en her şey olduğunu ispat etmeye çalışan kendinden emin görüntüsünü ve gülüşünü hiç bozmayan bir seramik form olarak yorumlanmıştır (Resim 5.26.).

Resim 5.23. Ego- Altın Diş
Kaynak: (Ülker, 2024)

Bilinç ve Bilinç Dışı; Bilinç ve bilinç dışının, ruhsal denge ve aynı zamanda fizyolojik sağlık için birbirine bütünüyle bağlı olmaları ve paralel hareket etmeleri gerekir. Bölünür ya da birbirlerinden ayrışarlarsa, psikolojik rahatsızlıklar başlar (Jung, 2016: 48), (Resim 5.27.), (Resim 5.28.).

Resim 5.24. Bilinç ve bilinç dışı 1
Kaynak: (Ülker, 2024)

Resim 5.25. Bilinç ve bilinç dışı 2
Kaynak: (Ülker, 2024)

6. SONUÇ

Yapılan araştırmada Carl Gustav Jung ve Jung Felsefesi araştırılarak Analitik Psikoloji ve onun ışığında, arketipler kavramı incelenmiştir. Tıp ve psikiyatri kökenli olan Carl Gustav Jung çalışmalarıyla günümüzde de kurduğu ‘Jung felsefesi’ olarak bilinen, bir ekol olarak anılan, antropoloji, teoloji felsefe, etnoloji, sosyoloji gibi geniş alanda fikirler üretmiş bir filozoftur.

Sanat eserleri üzerinde, özellikle arketip kavramı içindeki Anima; Erkekte bulunan kadınsı yan, Animus; kadında bulunan erkeksi yan, Persona; insanın yaşamı boyunca kabul edilmek ve toplumdan dışlanmama için taktığı maskeler ve Gölge; bireyin toplumda dışlanmamak için bastırđıėı ve bilinç altına ittiği özelliklerini temsil eden yanı gibi kavramların yüz ve mimik kullanılarak seramik formlara nasıl yansıdığını örnekleri ile aktarılmıştır. Analitik Psikoloji içindeki öğelerden pişişeyi oluşturan bilinç, bilinç dışı ve kolektif bilinç dışı kavramları araştırılmış, bu kavramlar temelinde Carl Gustav Jung’un rüyalar ve semboller üzerinde yaptığı çalışmaları içeren bilgilerle birlikte bilinç dışı ve kolektif bilinç dışının oluşturduğu sembollerin seramikte nasıl forma dönüşebileceği araştırılmıştır.

Yüz, kimliğimiz olarak düşündüğümüzde, i dünyamızın dışavurumudur. İnsanın geçmişten bugüne en önemli konusu olan yüz, sanatın içinde pek çok esere konu olmuştur. Tarihsel süreçte üretilen seramiklerde, insan figürü ve yüzü, çeşitli form ve yüzeylerde sıklıkla kullanılmış, seramik eserlerde kullanılan yüz ifadelerinde farklı duygu durumları mimiklerle zenginleştirerek oluşturulmuştur.

Yüzlerce yıllık geçmişe sahip Anadolu’da seramik retimi Neolitik ağ’da başlamış arkeolojik kalıntılardan çıkan idoller ve figrinlerde, ayrıca seramik kaplar üzerinde kabartma veya dekor şeklinde yüz ve mimikler grlmştir. Ülkemizde Anadolu Selçuklu ve sonrası dönemde Hacılar, Çatalhöyük, Kuruçay Hyk gibi arkeolojik kazı alanlarındaki seramik eserler ve Cumhuriyet Dönemi sonrası Füreya Koral, Nasip İyem, Ayfer Karamani, Jale Yılmabaşar, Erdiņ Bakla, Güngör Güner, Mehmet Tüzüm Kızılcan, günümüzde de Sıdıka Sibel Sevim, Tevfik Türen Karagözoğlu, Deniz Onur Erman, Armağan Ulusoy, Arzu Türk, Orçun İlter, ve Toygan Eren gibi seramik sanatçılarının eserleri dönemler olarak incelenmiştir.

Dünyada, tarihsel süreç içinde, arkeolojik kazılarda çıkan seramik eserlerde, Anadolu topraklarında olduğu gibi dünyanın farklı bölgelerinde yapılan kazılarda çıkan seramik heykeller ve günlük kullanım için üretilmiş seramik kap kacak üzerinde de yüz ve mimiklerin form ya da desen olarak kullanıldığı grlmştir. Dünya seramik sanatının gelişim sürecinden

günümüze insan yüzü ve ifadeleri eserlerine konu olan pek çok seramik sanatçısı olmuştur. Seksenli yıllarda karşımıza çıkan ressam olmalarına rağmen seramik üretmiş olan Picasso, Paul Gougain gibi ünlü sanatçıların eserleri de incelenmiştir. Günümüz dünya seramik sanatçılarından Robert Arneson, Vilma Villaverde, Beverly Mayeri, Penny Bidwell, Jennie Mccall, Adina Solomonovich, Sergei Usipov, Arek Swezed görselleri üzerinden Carl Gustav Jung' felsefesi ile birlikte eserleri yorumlanmıştır.

Yapılan incelemelerde eserleri üreten sanatçının yaşadığı duyguları, içinde bulunduğu toplumsal yapının, yetiştiği çevrenin, içsel ya da dış gözlemlerinin semboller ve formlar ya da desenler olarak eserlerine bilinçli veya bilinçsizce yansıdığı görülmüştür. Farklı dönemlerde yaşamış sanatçıların nasıl, nerede ve hangi zamanda yaşamış oldukları da düşünülerek eserlerinde Carl Gustav Jung felsefesindeki Arketipler'in içerdiği bağlamda inceleme ve değerlendirmeleri yapılmıştır.

Seramik sanatçılarının anlatımlarında, kullandıkları insan betimlemelerinde desen veya form ile çalışırken vermek istedikleri duygu ifadelerini, eserlerindeki yüz ve mimik kullanımlarıyla güçlendirdikleri görülmüştür. Son on yılda özellikle farklı disiplinlerin zenginleştirdiği seramik eserler, gelişen teknik yöntemler ve malzeme zenginliği ile eserlerinde form olarak insan bedenini kullandıklarında, yüz ve mimik kullanımıyla anlatmak istediklerini ifade etmek için daha fazla özgür alan bulabildikleri görülmüştür. Kompozisyonlarında tekli ve çoklu formlar görülebildiği gibi seramik sanatçılarının, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için araç, olarak kendi görsel biçimlerini ya da çevrelerindeki aile fertleri ve arkadaşlarını seçtikleri de görülmüştür.

Bazı sanatçılar şekillendirdikleri formlarda gerçekçi ifadeler kullanırken, sanatçıların bazıları illustre edilmiş ifadelere yer vermiştir. İnsan yüzü ve bedeni, tema olarak her çağda, farklı sanat disiplinlerinde üretilen esere konu olduğu gibi yüzlerce yıllık geçmişe sahip seramik sanatında da farklı teknik ve yöntemlerle üretilmiş seramik form ve ifadelerde yer almaktadır. Günümüz seramik sanatçıları eserlerinde görülen insan formunun, yüz ve mimik kullanımının artması çağımızın getirdiği zorluklar karşısında içgüdüsel olarak kendi idollerini yaratarak sanattan güç almalarıdır. Belki de eserlerinde uyguladıkları yüz ve mimik kullanımı ile sanatın iyileştirici yanını kullanarak kendilerini daha güçlü ifade etmelerini sağlamıştır.

Yapılan araştırmalar doğrultusunda araştırmacı Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji ve Jung Felsefesi hakkında edindiği bilgilerle, geçmişten günümüze seramik tarihi ve günümüz seramik sanatçıların ürettiği eserleri incelemiş ve kendi yaşamındaki kişisel anılarıyla bir araya

getirdiği figüratif seramik çalışmalarda arketipleri anlatırken duygularını da aktaran yüz ve mimik kullanımlarıyla birleştirdiği formlar üretilmiştir.

Bu süreçte araştırmacı tez kapsamında yapılan uygulamalarında kendisiyle kurduğu diyalogla ie dönmüş ve ana arketipler olarak kendi gölgesi, anima'sı animusu' u ve pesonaları ile yüzleşmiş ve bireyleşme sürecinin anlamını kavramıştır. Seramiklerin her birini seramik malzeme ile şekillendirilmesi sürecinde ise Carl Gustav Jung'un felsefesi bu ie dönük bakışın derinleşmesine yardımcı olan bir yaklaşım getirmiştir. Bu kapsamda arketipleri uygulama olarak ele alarak üretilen çalışmalarda Anima, Animus, Personalar, Gölge, Ego, Bilinç, Bilinç Dışı, Ego, Psişe gibi kavramları seramik formlar olarak yorumlamıştır.

Sanatçıların bireylerin duygularını ifade etme biçimlerinde, kimi zaman kendi bazen de çevrelerindeki insanların yüz ifadelerini kullanmalarının sanatın iyileştirici gücünü kullanarak yapılan bir dışa vurum olduğu düşünölmektedir. Her dönemde, toplumda gelişen olay ve durumlara göre, geçmişte ve günümüzde eserlerinde yansıttığı duygularını farklı yöntemlerle ifade etmekte, bu ifade ediş sanatçıların bilinç dışı, bazen de kolektif bilinç dışının yansımaları olarak, gelecekteki sanat eserlerinde kullanılacak ifade biçimlerinde ve figüratif anlatımlarında yüz ve mimik kullanımıyla devam edecektir. Yine de sanat eseri, yorumlanırken sanatçının karmaşık ruh hali göz önüne alınırken, eserin üretildiği toplumun kültürü ve üretildiği dönem de göz önüne alınmalıdır. Bir eserin ortaya çıkışında her zaman pek çok felsefi, ruhsal ve sosyolojik etken olacaktır. Bilinçli ya da bilinçsiz şekilde düzenlenen bir eser tüm bunlarla ilgili sembolleri barındıracaktır. Sanatçı da her insan gibi kompleks bir ruhsal yapıya sahiptir. Dolayısı ile hem sanatçı hem eseri psikolojik açıdan ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Her ikisinin de birbiri ile kuvvetli bir bağı vardır, hatta ayrılamaz bir bütündür. Sanat eserini inceleyerek, sanatçı hakkında bazı bilgiler edinmek kabildir. Sanatçı hakkındaki bilgilerden kalkarak sanat eseri hakkında bilgilere varmakta kabildir. Ama bu yollarla elde edilen bilgiler hiçbir zaman kesin değerdir (Jung, 1981: 53)

KAYNAKÇA

10layn, (2025). *Carl Gustav Jung Cover*. [Erişim: 30.01.2025, <https://10layn.com/wp-content/uploads/2020/04/carl-gustav-jung-cover.jpg>].

Abılgazyeva, K. (2009). *Marka Kişiliğinin Marka Sadakatini Etkilemesi- Bilgisayarlar Üzerinde Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Acartürk, B. (2012). Toprağın Binlerce Yıllık Macerası, *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, (1), 1-7.

Ağatekin, M. (1993). *Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ahmetustanindefter. (2025). *Pişirilmif Toprak Figürin*. [Erişim: 30.01.2025, <https://ahmetustanindefteri.blogspot.com/2014/11/pisirilmis-toprak-figurin-terracotta.html>].

Ahmetustanindefteri. (2025). *Andolu'da Ana Tanrıça Kültü*. [Erişim: 30.01.2025, <https://ahmetustanindefteri.blogspot.com/2015/08/anadoluda-ana-tanrica-kultu.html>].

Aktuel Arkeoloji. (2021). *X Aktüel Arkeoloji*. [Erişim: 30.01.2025, <https://x.com/AktuelArkeoloji/status/1352903774898180096>].

Aleksander. (2025). *Alexander Ancien Art*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.alexanderancientart.com/681.php>].

Antikalar. (2025). *Saray Bahcesindeki Yildiz Cini Fabrika-İ Humayunu Ve 110 yıllık Porselen Koleksiyonu*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.antikalar.com/saray-bahcesindeki-yildiz-cini-fabrika-i-humayunu-ve-110-yillik-porselen-koleksiyonu?rq=yildiz%20porselen>].

Artinhouse. (2025). *Artist Arek Szwed*. [Erişim: 30.01.2025, <https://artinhouse.pl/en/artist/arek-szwed/527>].

Avesis. (2024). *Deniz Onur Erman*. [Erişim: 30.01.2025, <https://avesis.hacettepe.edu.tr/denizonurerman>].

Avşar M. (2020). *İnsan Yüzlü Vazo*. [Erişim: 30.01.2025, https://www.instagram.com/muratavsar/p/CA8XYjOnVZ5/?img_index=1].

Bakırcı, G. (2008). *20.Yüzyıl Türk Seramik Sanatçılarının Kültürel Üretimlerindeki Düşünsel Altyapılar* (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik ve Cam Anasanat Dalı Seramik Sanat Dalı, İstanbul.

Bakla, E. (2025). *Füreyâ Koral'ın Eserleri*. [Erişim: 30.01.2025, <https://tr.pinterest.com/pin/167266573638785435/>].

Bayaner, S. (2021). *Benlik Kavramının Oluşumunun Soyut Seramik Formlarda Yorumlanması*. (Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu). Ankara, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, Ankara.

Bayrakdar, S., Akgün, D., & Yücedağ, İ. (2016). Yüz İfadelerinin Otomatik Analizi Üzerine Bir Literatür Çalışması. *SAÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 20(2), 383-398.

Berin, O. (2025). *Anima ve Animus*. [Erişim : 30.01.2025, <https://berinorhan.com/f/içimizdeki-eril-ve-dişil-anima-ve-animus---i>].

Beverlymayeri. (2025). *Beverly Mayeri*. [Erişim: 30.01.2025, <http://www.beverlymayeri.com/resum>].

British Museum. (2025). *Human Skeletal Remains Religious Ritual Equipment*. [Erişim: 30.01.2025, https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1954-0215-1].

Calvin S. H., & Vernon J. Nordy. (2006). *Jung Psikolojisinin Ana Çizgileri*. Cem Yayınevi.

Canbolat, A. (2016). *Çağdaş Seramik Sanatında Simgesel Anlatımlar*. (Sanatta Yeterlilik Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.

Cocaproject. (2025). *Adina Solomonovich*. [Erişim: 30.01.2025, <https://cocaproject.art/artists/adina-solomonovich-coca21/>].

Çeğindir, M. (2023). *Arketipler Bağlamında Dijital Psikoloji*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilimdalı Bilişim Bilim Dalı, İstanbul.

Dartgaleri. (2024). *Sibel Sevim*. [Erişim: 20.01. 2024, <http://www.dartgaleri.com.tr/sanatci/sibel-sevim>].

Dergice. (2025). *Çinin Toprak Askerlerinden Oluşan Terracotta Ordusunun Gizemi*. [Erişim: 30.01.2025, <https://dergice.com/cinin-toprak-askerlerinden-olusan-terracotta-ordusunungizemi/>].

Dişbudak, H. (2018). *Seramik Heykel Uygulamaları Kapsamında Büst*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Anasanat Dalı, Ankara.

Dunne, C. (2022). *Jung Ruhun Yaralı Şifacısı*. Doğan Yayıncılık.

Erman, D. O. (2012). Türk Seramik Sanatının Gelişimi: Toprağın Ateşle Dans. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi Online* “Kültürümüzde Toprak”. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun (Eds.), (1), 18-33.

Es-pinterest. (2025). *Deniz Onur Erman*. [Erişim: 30.01.2025, <https://es.pinterest.com/pin/312015080409508560/>].

Eskişehir Ekspres. (2020). *Toprak Sesim Sanat Nefesim*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.eskisehirekspres.net/roportaj/toprak-sesim-sanat-nefesim>].

Eskişehir Ekspres. (2022). Türkiye'nin Gurur Sergisi Eskişehir'de. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.eskisehirekspres.net/turkiyenin-gurur-sergisi-eskisehirde>].

Evin Art. (2025). *Nasip İyem*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.evin-art.com/sanatcilar/eserler/nasip-iyem>].

Galata Art. (2024). *Tevfik Karagözoğlu*. [Erişim: 30.01.2025, <https://galata.art/tevfik-karagozoglu--onemsiz-sahsiyetler--figur--seramik--raku-heykel?G%C3%B6rsel=%C5%9Eahsiyet-1>].

Gökdemir, M. A. (2023). *Jale Yılmazbaşar'ın Eserlerindeki Göz Ve Horoz İmgelerinin Anadolu KulTürü Ve Sembolleri Açısından İncelenmesi* Dicle Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü.

Güner, G. (2023). *Güngör Güner Arşivi*.

Gürkan, Ş. (2006). *Cumhuriyet Sonrası Türk Seramik Sanatı 'nda Kabartma Yüzey Üzerindeki Gelişen Dekoratif Betimlemeler ve Kişisel Uygulamalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Gürses, R. (1998). *Gelenekselden Evrensele Ulaşmada Türk Seramik Sanatçısının Kültür Zenginliğinin Çağdaş Yorumlara Yansımaları Sanatta*. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik ve Cam Anasanat Dalı Seramik Sanat Dalı, İstanbul.

- İdoc**, (2025). *Jung Psikolojisi: Bir Psikoloji & Modern Psikanaliz Kuramı*. [Erişim: 05.05.2025, <https://idoc.pub/documents/jung-psikolojisi-bir-psikoloji-modern-psikanaliz-kurami-eljqzxzo5x41>].
- İlter, O.** (2023). Orçun İlter Arşivi.
- İndigo Dergisi.** (2025). *Carl Gustav Jung Kimdir?* [Erişim: 30.01.2025, <https://indigodergisi.com/2021/01/carl-gustav-jung-kimdir/>].
- İRHM.** (2025). *Jale Yılmabaşar.* [Erişim: 30.01.2025, <https://irhm.msgsu.edu.tr/collection/jale-yilmabasar/>].
- Jtw Ceramic.** (2025). *Paul Gauguin Ceramics.* [Erişim: 30.01.2025, <https://jtwceramics.com/2021/07/01/paul-gauguin-ceramics/>].
- Jung, C. G.** (1981). *Psikanaliz Açısından Edebiyat*. (Çev.) Selahattin Hilav, Dost Kitabevi Yayınları.
- Jung, C. G.** (2009). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. Can Yayınları.
- Jung, C. G.** (2015). *İnsan ve Sembolleri*. Kabalcı Yayınevi.
- Jung, C. G.** (2021). *Dört Arketip*. (Çev.) Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları.
- Jung, C.G.** (2022). *Bilinç ve Bilinç Dışı*. Pinhan Yayıncılık.
- Karagözoğlu, T.** (2024). *Tevfik Karagözoğlu Hakkında*. [Erişim: 21.03.2024, <https://www.tevfikkaragozolu.com/hakkımda>].
- Karaman, G.** (2015). *Cumhuriyet Dönemi Türk Seramik Sanatçıları ve Eserlerinden Örnekler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karamani, A.** (2012). *Ayfer Karamani'nin Yeni Seramik İnsanları 2011-2012 Sergi Kataloğu*. Almelek Sanat Galerisi.
- Kelliemillerart.** (2025). *Melanie Bourget Artist Bio*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.kelliemillerarts.com/artistslist/melanie-bourget-artist-bio>].
- Kimya Dergisi.** (2025). *Toprak Askerler*. [Erişim: 30.01.2025, https://inovatifkimyadergisi.com/gecmisin-renkleri#google_vignette].
- Kızılcan.** (2024). Mehmet Tüzüm Kızılcan Arşivi.

Koral, F. (2025). *Füreyâ Koral*. [Erişim: 30.01.2025, https://www.facebook.com/photo.php?fbid=182429685651549&id=156921088202409&set=a.173281929899658&locale=es_LA].

Kurtuluş-Kıvanç, Ş. (2024). Human- shaped vessels from the neolithic to the end of the EBA in Anatolia. *Anadolu Araştırmaları- Anatolian Research*, 30, 19–37.

Macdonell. (2025). *Macdonell Ceramics*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.macdonell-ceramics.co.uk/about>].

Macdonell. (2025). *Macdonell Ceramics*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.macdonell-ceramics.co.uk/gallery>].

Mccall, J. (2025). *Jennie Mccall*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.jenniemccall.com>].

Muellifleri ve Masa. (2017). *Fureya*. Masa Yayın. İstanbul s. 34.

Müzeasist. (2025). *Sandal Biçimli törensel Kap*. [Erişim: 30.01.2025, <https://muzeasist.com/muze/eser/mmr-demo/sandal-bicimli-torensel-kap>].

Okvuran, A. (2023). Sanat Psikolojisine Giriş, Kapsamı Ve Sınırları. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*, 2023, 5(2), 420-430.

Özsezgin, K. (2000). *Erdoğan Bakla*. Bilim Sanat Galerisi.

Pdrbirimi, (2025). *Analitik Terapi Süreci Teknikler Ve Eleştiriler*. [Erişim: 30.01.2025, <https://pdrbirimi.com/analitik-terapi-sureci-teknikler-ve-elestiriler/>].

Pennybidwel. (2025). *Penny Bidwell*. [Erişim: 30.01.2025, <https://penneybidwell.com/artwork/4898995-Little%20Blossom.html>].

Person. (2024). *Chat Gpt ye ürettirilmiştir*.

Pevlivan, B. M. (2017). Kültür, Kolektif Bilinçdışı ve Semboller: Miyazaki ve ‘Ruhların Kaçışı’ Üzerine Bir İnceleme. *Nişantaşı Üniversitesi İİSBF Erciyes İletişim Dergisi “akademia”* 2017, 5(1), 362-378.

Sanat Gezgini. (2025). *Arzu Öztürk 2*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.sanatgezgini.com/arzu-turk-seramik-heykel-bagimsiz-ucus>].

Sanat Gezgini. (2025). *Arzu Öztürk*. [Erişim: 30.01.2025, <https://www.sanatgezgini.com/arzu-turk-seramik-heykel-gregor-samsa>].

Tanrıverdi, Y. (2020). İletişim Aracı Olan Yüzün İmge Olarak Seramik Yüzeylerde Kullanımı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 26(44), 150-160.

Toygan, E. (2023). Toygar Eren Arşivi.

Turan S. L., & Yiğit F. Z. (2022). Soyut Dışavurumculuk'ta Carl Gustav Jung Etkisi USBAD. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (8), 8.

Türk, A. (2023). Arzu Türk Arşivi.

Türk, A. (2023). *Arzu Türk*. [Erişim: 30.01.2025, https://www.instagram.com/arzuturk_sculptor/].

Uçankuş, H. T. (2002). *Ana Tanrıça Kibele'nin ve Kral Midas'ın ülkesi Phrygia*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ülker, H. (2024). Huri Ülker Arşivi.

Ülker, H., & Poyraz, M. (2024). *Çağdaş Türk Seramik Sanatında İnsan Yüzü Ve İfade Biçimleri*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 17(48), 2358-2378.

Uludağ, K. (1998). Seramik Sanatının Kimlik Sorunu. *Türkiye'de Sanat Dergisi*, 33

Ulurmaklı, S. (2025). *Carl Gustav Jung I*. [Erişim: 05.05.2025, https://www.academia.edu/11493206/Carl_Gustav_Jung_1].

Ulusoy, A. (2023). Armağan Ulusoy Arşivi.

Usipov, S. (2025). *Sergei Usipov*. [Erişim: 30.01.2025, <https://sergeiisupov.com/about>].

Walthier, J.T. (2025). *Paul Gauguin*. [Erişim: 30.01.2025, <https://jtwceramics.com/2021/07/01/paul-gauguin-ceramics/>].

Wikimedia. (2025). *Ankara Museum İdol*. [Erişim: 30.01.2025, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8e/AnkaraMuseum_Idol_aus_K%C3%BClpe.jpg].

Wikipedia. (2025). *Alaca Höyük*. [Erişim: 30.01.2025, https://no.wikipedia.org/wiki/Alaca_H%C3%B6y%C3%BCk#/media/Fil:Alaca_H%C3%BCy%C3%BCk_istenn%C5%91_idolok.jpg].

Wikipedia. (2025). *Pablo Picasso*. [Erişim: 30.01.2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Pablo_Picasso].

Wikipedia. (2025). *Picasso Seramikleri.* [Erişim: 30.01.2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Picasso_Seramikleri].

Yetilmezsoy, D. B. (2006). *Tarih Öncesi Figürinlerin Yorumlanmasında Düşünsel ve Kuramsal Yaklaşımlar.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji anbilim Dalı, İstanbul.

Yılmabaşar, J. (1980). *Jale Yılmabaşar Seramikleri, Yöntemleri.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yılmaz, Y. (2022a). *Anadolunun Göz Yaşları, Neva Basım Yayın, 2022, s.172.*

Yılmaz, Y. (2022b). *Anadolunun Göz Yaşları, Neva Basım Yayın, 2022, s.290.*